

บทที่ 5

ผลการวิเคราะห์ตำนานภาคเหนือและแนวการจัดการเรียนการสอนตำนาน

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาด้านานภาคเหนือ มีจุดประสงค์เพื่อวิเคราะห์ตำนานภาคเหนือซึ่งบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร และเสนอแนวการจัดการเรียนการสอนตำนานอันเป็นส่วนหนึ่งในรายวิชาการวรรณกรรมท้องถิ่น (ท 035) เพื่อเป็นข้อเสนอแนะสำหรับครูผู้สอน โดยกำหนดแหล่งข้อมูลคือตำนานภาคเหนือที่มีเนื้อหากล่าวถึงความเป็นมาของบ้านเมืองในดินแดนภาคเหนือ ก่อนกำเนิดอาณาจักรล้านนา จนวิวัฒนาการไปสู่การสร้างเมืองเชียงใหม่ในสมัยพญามังราย ซึ่งจัดว่าเป็นตำนานฝ่ายเมืองหรือ “พื้น” ในภาษาล้านนา จำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ ตำนานสุวรรณโคตมคำ (ในประชุมพงศาวดารภาคที่ 72 เล่มที่ 45 ของกรมศิลปากร) ตำนานสิงหนวัติกุมาร (ฉบับสอบค้น ของมานิต วลลิโกตม) ตำนานจามเทวีวงศ์ พงศาวดารเมืองหริภุญไชย (พระโพธิ์รังสี ผู้แปล) และตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ (ฉบับเชียงใหม่ 700 ปี พ.ศ. 2538 ตั้งแต่ผูกที่ 1 ถึงผูกที่ 3 หน้า 43) แล้วนำเสนอผลการวิเคราะห์ตำนานภาคเหนือตามแนวคิดและทฤษฎีที่กำหนด ซึ่งปรากฏผลการวิจัยดังนี้

1. การกำหนดขอบเขตการวิเคราะห์

ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นวิเคราะห์ตำนาน 3 ประเด็น ได้แก่ การวิเคราะห์ความคิดหลักในตำนาน การวิเคราะห์โลกทัศน์ที่ปรากฏในตำนาน และการวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของตำนานในการศึกษาด้านาน เนื่องจากตำนานเกิดจากคำบอกเล่าที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา จนภายหลังได้รับการบันทึกเรื่องราวเป็นลายลักษณ์อักษร ตำนานจึงได้รับการผสมผสานความคิดความเชื่อของผู้คนในหลายยุคสมัยเข้าด้วยกัน ทำให้เรื่องราวในตำนานมีความซับซ้อน ประกอบด้วยอิทธิปาฏิหาริย์ และเหตุการณ์เหนือธรรมชาติ การที่ตำนานเป็นบันทึกเรื่องราวของท้องถิ่นซึ่งอธิบายเกี่ยวกับเหตุการณ์บ้านเมือง มนุษย์ กษัตริย์ราชวงศ์ และความเป็นมาของเมืองต่าง ๆ ตำนานจึงมีค่าความจริงแฝงอยู่ด้วย ดังนั้น การศึกษาด้านานเพื่อให้เข้าใจคุณค่าอันปรากฏอยู่ในส่วนที่เป็นความคิด ซึ่งให้ความรู้เกี่ยวกับโลกทัศน์ ความเชื่อ และค่านิยมของสังคม ผู้เขียนมองปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมอย่างไร หรือมีทัศนคติต่อมนุษย์ สังคม และสภาพรอบตัวอย่างไร จึงจำเป็นต้องรู้ว่าผู้เขียนได้รับอิทธิพลทางความคิดจากอะไร การวิเคราะห์ความคิดหลักในตำนานจะทำให้เข้าใจแนวความคิดความเชื่อที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดความคิดของผู้เขียนตำนาน

ส่วนการวิเคราะห์โลกทัศน์ในตำนาน เป็นการอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม โดยผ่านมุมมองของผู้เขียนตำนาน ในตำนานทั้ง 4 เรื่องที่ผู้วิจัยนำมาศึกษา ตำนานมีเนื้อหาหลักว่าด้วยความเป็นมาของบ้านเมืองในดินแดนภาคเหนือ นับตั้งแต่การเกิดหรือการสร้างเมือง การเจริญเติบโตและการขยายอำนาจของเมือง การเสื่อมและสลายตัวของเมืองหนึ่งแล้วเกิดเมืองใหม่ขึ้นแทน การมองปรากฏการณ์จึงเกี่ยวข้องกับมนุษย์ สังคม และผู้ปกครอง ซึ่งสัมพันธ์กับการเกิด การขยายตัว การเจริญเติบโต และการสลายตัวของบ้านเมือง ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นศึกษาให้สัมพันธ์กับเนื้อหาของตำนาน โดยแบ่งการวิเคราะห์โลกทัศน์เป็น 5 หัวข้อ ได้แก่ โลกทัศน์ที่มีต่อโลก สังคม เมือง ผู้ปกครอง และแนวทางการดำเนินชีวิต และเนื่องจากการเกิดขึ้นของปรากฏการณ์หนึ่ง ๆ ในสังคม ย่อมมีความสัมพันธ์กับปัจจัยหลายประการ ใน การอธิบายโลกทัศน์ ผู้วิจัยจึงได้วิเคราะห์โดยครอบคลุมและสัมพันธ์ใน 3 ด้าน คือ มนุษย์ ธรรมชาติ และสิ่งเหนือธรรมชาติ ขณะเดียวกันยังนำการผสมผสานระหว่างแนวความเชื่อแบบเดิมและแนวความคิดทางพุทธศาสนามาเป็นกรอบในการมองปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นด้วย ทั้งนี้เพื่อเชื่อมโยงกับหัวข้อที่ 1 คือ ความคิดหลักที่ปรากฏในตำนาน

จากการที่ตำนานเป็นงานเขียนซึ่งเกิดจากความคิดและจินตนาการของผู้เขียน ด้วยมีจุดประสงค์ในการเขียนที่เป็นไป เพื่อให้การให้ความรู้ การสร้างความบันเทิง และการสืบทอดพุทธศาสนา ตำนานจึงมีบทบาทหน้าที่ในสังคม ซึ่งเป็นที่เข้าใจและรับรู้ร่วมกันของผู้คนในสังคม ผู้วิจัยได้วิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของตำนานโดยยึดแนวคิดของดร. อานันท์ กาญจนพันธุ์ เนื่องจากตำนานมีบทบาทหน้าที่ในสังคมในฐานะเป็นบันทึกความคิดของสังคม การศึกษาตำนานจึงจำเป็นต้องเข้าใจกระบวนการความคิดของผู้เขียน ซึ่งการวิเคราะห์ลงไปเบื้องหลังข้อเท็จจริงจะทำให้เข้าใจลักษณะความคิดของผู้ที่มีชีวิตอยู่ในสังคม สะท้อนให้เห็นลักษณะความคิดของสังคมที่ปรากฏอยู่ว่าคืออะไร และทฤษฎีหน้าที่นิยมของบรอนิสลอร์ มาลินสกี (Bronislaw Malinowski) ซึ่งเป็นการมองความสำคัญของมนุษย์ในฐานะเป็นสมาชิกของสังคมและมีความต้องการพื้นฐานทางด้านร่างกายและจิตใจ เพราะฉะนั้น ตำนานซึ่งเป็นงานบันทึกเรื่องราวของท้องถิ่น และเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ผู้วิจัยจึงได้นำทฤษฎีนี้มาอธิบายบทบาทหน้าที่ของตำนาน ทั้งนี้เพื่อตอบคำถามว่าตำนานมีจุดมุ่งหมายในการเขียน เพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคลในสังคมอย่างไร

2. แก่นเรื่องของตำนานที่นำมาวิเคราะห์

ตำนานทั้ง 4 เรื่อง ที่ผู้วิจัยนำมาศึกษา จัดว่าเป็นตำนานฝ่ายเมือง หรือ "พื้น" ในภาษาล้านนา เพราะมีเนื้อหากล่าวถึงกระบวนการสร้างบ้านเมืองในดินแดนภาคเหนือซึ่งย้อนกลับ

ไปในอดีต มีความเกี่ยวข้องกับภูมิศาสตร์ของภาคเหนือ ความเป็นมาและการตั้งหลักแหล่งของกลุ่มคน ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองและวัดอุทยานทางศาสนา และตำนานเมืองที่กล่าวถึงการเรียงลำดับราชวงศ์ของผู้ปกครอง จนวิวัฒนาการไปสู่การสร้างเมืองเชียงใหม่ในสมัยพญามังราย แก่นเรื่องของตำนานจึงมีเนื้อหาหลักว่าด้วยความเป็นมาของบ้านเมืองในดินแดนภาคเหนือ นับตั้งแต่การเกิดหรือการสร้างเมือง การเจริญเติบโตและการขยายอำนาจของเมือง การเสื่อมและสลายตัวของเมืองที่เกิดขึ้นกับเมืองหนึ่ง ๆ แล้วมีเมืองใหม่เกิดขึ้นอีกดำเนินเช่นนี้เรื่อยไป ซึ่งอาจแยกกล่าวตามประเด็นได้ดังนี้

ประเด็นแรก ได้แก่ การสร้างเมือง ตำนานเริ่มต้นด้วยเรื่องราวปรัมปราที่ไม่สามารถกำหนดระยะเวลาได้ เช่น การพยายามอธิบายการกำเนิดโลกและจักรวาล และมนุษย์ตามทัศนะของตน การเชื่อมโยงดินแดนภาคเหนือเข้าเป็นส่วนหนึ่งของชมพูทวีป ด้วยการกล่าวถึงความสืบเนื่องของภูมิประเทศในดินแดนทั้งสอง (สุวรรณโคมคำ) หรือการเล่าถึงพุทธทำนายโดยอ้างว่าพระพุทธเจ้าเสด็จมายังสถานที่เกิดตำนาน แล้วทรงพยากรณ์เกี่ยวกับการเกิดบ้านเมืองและสถานที่อันเป็นที่สถาปนาพุทธศาสนา (สุวรรณโคมคำ และจามเทวีวงศ์ พงศาวดารเมืองหรือภูฏาไชย) หรือการกล่าวถึงลำดับวงศ์ภักดิ์ในชมพูทวีปสมัยโบราณ พุทธประวัติของพระพุทธเจ้าโคตมะตั้งแต่ประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน เรื่องราวของพระเจ้าอโศกและพระเจ้าอชาตศัตรู แล้วจึงดำเนินเรื่องราวในท้องถิ่นของตน (พื้นเมืองเชียงใหม่) การสร้างเมืองซึ่งสำเร็จด้วยอิทธิปาฏิหาริย์ของผู้สร้าง เช่น กล่าวว่าเมืองสุวรรณโคมคำและเมืองนาคพันธู์สิงหนวัติสร้างขึ้นโดยพญานาค (สุวรรณโคมคำและสิงหนวัติกุมาร) หรือเมืองมิลลัสมนคร รัมมนคร อวิทุรนคร หรือภูฏาไชย และเขलगนครสร้างขึ้นโดยฤๅษี (จามเทวีวงศ์ พงศาวดารเมืองหรือภูฏาไชย) เป็นต้น เรื่องราวปรัมปราเหล่านี้อยู่ในระบบความคิดความเชื่อของคนในสังคมซึ่งได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมา

ประเด็นที่สอง ได้แก่ การเจริญเติบโตและการขยายอำนาจของเมือง ตำนานดำเนินเรื่องราวโดยแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของสังคม เริ่มจากการอพยพมาตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชนต่าง ๆ ด้วยสาเหตุต่าง ๆ กัน เช่น ภัยของสงครามและภัยธรรมชาติ (สุวรรณโคมคำ) หรือการลดความขัดแย้งภายในบ้านเมืองและการแสวงหาถิ่นที่อุดมสมบูรณ์ (สิงหนวัติกุมาร และจามเทวีวงศ์ พงศาวดารเมืองหรือภูฏาไชย) หรือความต้องการฟื้นฟูพุทธศาสนา (พื้นเมืองเชียงใหม่) เป็นต้น ซึ่งแต่กลุ่มชนจะมีวิธีการเลือกทำเลที่ตั้งถิ่นฐาน โดยพิจารณาจากความเหมาะสมและอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ประกอบกับความคิดความเชื่อในกลุ่มของตน กลุ่มชนที่อพยพเข้ามานี้มีความเจริญมากและเข้ามามีอำนาจเหนือกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในดินแดนนั้นก่อน ด้วยการทำสงครามบ้าง (สุวรรณ

โคมคำ สิงหนวัติกุมาร และจามเทวีวงศ์ พงศาวดารเมืองหริภุญไชย) มีการสร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติ เช่น การแต่งงาน เป็นต้น บ้าง (จามเทวีวงศ์ พงศาวดารเมืองหริภุญไชย) ทำให้เมืองเหล่านี้มีความเจริญเติบโตมากขึ้น

การขยายตัวออกไปสร้างบ้านเมืองใหม่ของลูกหลานผู้ปกครอง ทำให้เกิดเมืองใหม่ที่ผู้ปกครองมีความเป็นเครือญาติกัน และต่างเป็นอิสระจากกัน การสร้างความมั่นคงแก่เมืองด้วยการสร้างวัฒนธรรมและความเชื่อร่วมกัน จึงมีความจำเป็นต่อการรวมกลุ่มคนเข้าด้วยกัน ซึ่งเดิมแต่ละชุมชนอาจนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่แตกต่างกันไป เช่น บางกลุ่มนับถือพญานาค (สุวรรณโคมคำ สิงหนวัติกุมาร) ฤๅษี (จามเทวีวงศ์ พงศาวดารเมืองหริภุญไชย) ต้นไม้ (พื้นเมืองเชียงใหม่) เป็นต้น พุทธศาสนาจึงถูกนำเข้ามาประสานเพื่อให้ผู้คนยึดถือศรัทธาในสิ่งเดียวกัน สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม เช่น แนวความคิดความเชื่อเรื่องพระบรมธาตุ (สิงหนวัติกุมาร และจามเทวีวงศ์ พงศาวดารเมืองหริภุญไชย) โดยเฉพาะแนวความคิดความเชื่อเรื่องลักษณะเหนือมนุษย์ อันเป็นการสร้างความศักดิ์สิทธิ์แก่ผู้ปกครอง ผู้ปกครองเป็นผู้มีบุญบารมีมาก เป็นธรรมราชา เป็นนักรบ ตลอดจนการอ้างความผูกพันกับผู้ปกครองที่เป็นวีรบุรุษ และความชอบธรรมในการสืบวงศ์ตระกูล เป็นวิธีหนึ่งที่พญามังรายนำมาอ้างถึงในการรวบรวมบ้านเมืองของพระองค์ แล้วสร้างเมืองเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางขึ้นมา (พื้นเมืองเชียงใหม่)

ประเด็นที่สาม ได้แก่ การเสื่อมและสลายตัวของเมือง ตำนานกล่าวว่าผู้ปกครองมีส่วนเกี่ยวข้องกับความเปลี่ยนแปลงของบ้านเมือง โดยเชื่อว่าหากผู้ปกครองไม่ตั้งอยู่ในธรรมแล้ว จะทำให้บ้านเมืองและราษฎรประสบความเดือดร้อน ผู้ปกครองไม่สามารถปกครองบ้านเมืองได้ ยืนนาน และอาจนำไปสู่การล่มสลายของเมืองในที่สุด ในทางตรงกันข้าม หากผู้ปกครองประกอบด้วยธรรมแล้ว บ้านเมืองจะเจริญรุ่งเรือง ราษฎรมีความสุข ผู้ปกครองมีพระชนมียืนนาน สามารถครองราชย์ได้ยาวนาน และเมื่อสวรรคตก็ได้จุติในสวรรค์ ตำนานอธิบายการเสื่อมและสลายตัวของเมืองด้วยเหตุผลต่าง ๆ กัน ซึ่งล้วนมีสาเหตุมาจากผู้ปกครองทั้งสิ้น เช่น การล่มสลายของเมืองเพราะผู้ปกครองไม่ตั้งอยู่ในธรรม กระทำการเบียดเบียนราษฎรให้ได้รับความลำบาก และการไม่เคารพในสิ่งที่เป็นมงคลคู่บ้านเมือง (สุวรรณโคมคำ) หรือการกระทำที่ผิดไปจากจารีตความดีงาม เป็นกระทำผิดปกติดื้อฉ้อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (สิงหนวัติกุมาร) หรือการไม่เอาใจใส่ดูแลทุกข์สุขของราษฎร พินาศขาดคีติความอย่างไม่ยุติธรรม (จามเทวีวงศ์ พงศาวดารเมืองหริภุญไชย) ทำให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่รักษาเมืองอยู่ไม่พอใจ จึงมากระทำให้บ้านเมืองพังทลายจมลงไปในแม่น้ำหรือกลายเป็นหนองน้ำ แล้วมีการสร้างเมืองใหม่ขึ้นมาแทน ส่วนเมืองที่มีความมั่นคง แม้จะประสบภัยพิบัติอยู่หลายครั้ง แต่เมืองก็ยังดำรงอยู่ได้ การสลายตัวของเมืองเกิดจากการขาดความเข้มแข็งของ

ผู้ปกครอง ทำให้เมืองพ่ายแพ้สงครามและถูกรวมเข้ากับเมืองที่มีความเข้มแข็งกว่า (จากเทววงศ์พงศาวดารเมืองหริภุญไชย และพื้นเมืองเชียงใหม่) ทั้งนี้ สิ่งศักดิ์สิทธิ์จะเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับ ความเลื่อมและความเจริญของบ้านเมืองเสมอ

3. ความคิดหลัก โลกทัศน์ และบทบาทหน้าที่ของตำนาน

ผลของการวิเคราะห์ตำนานภาคเหนือตามแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาศึกษา สามารถสรุปผลการวิเคราะห์ได้ดังนี้

1. **ความคิดหลักในตำนาน** ได้แก่ การผสมผสานแนวความเชื่อแบบเดิมและแนวความคิดทางพุทธศาสนาเข้าด้วยกัน โดยมีแนวความคิดทางพุทธศาสนาเป็นความคิดสำคัญ ซึ่งจะพบว่า ในตำนานจำนวน 4 เรื่องที่นำมาศึกษา ตำนานประกอบด้วยแนวความเชื่อแบบเดิมและแนวความคิดทางพุทธศาสนาสอดแทรกอยู่ ซึ่งในแนวความเชื่อแบบเดิมนั้น พบว่ามนุษย์มีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์และอิทธิปาฏิหาริย์ โดยเชื่อว่าสถานที่ต่าง ๆ มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์รักษาอยู่ และปรากฏการณ์ของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ก็เป็นเพราะการดลบันดาลของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แนวความเชื่อแบบเดิมซึ่งปรากฏอยู่ในตำนาน คือ แนวความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ การนับถือผีบรรพบุรุษ การนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเมือง และการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำธรรมชาติ แนวความเชื่อเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์และพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ ได้แก่ การแสดงอิทธิฤทธิ์ต่าง ๆ เช่น การเหาะเหินเดินอากาศ การแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ของพระบรมสารีริกธาตุ การอธิษฐานหรือการบนบานสารกล่าว การดลบันดาลให้เกิดขึ้น การใช้เวทย์มนต์คาถา และการแปลงกาย เป็นต้น และแนวความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ ได้แก่ ความเชื่อเรื่องความฝัน ลางสังหรณ์ และฤกษ์ยาม

ส่วนแนวความคิดทางพุทธศาสนา พบว่าการขยายตัวของพุทธศาสนาลังกาวงศ์ ทำให้พุทธศาสนามีบทบาทต่อความคิดความเชื่อถือศรัทธาของมนุษย์ โดยเฉพาะทางการเมืองการปกครอง เมื่อพุทธศาสนาถูกนำมาเป็นเครื่องมือสำหรับผู้ปกครองใช้ควบคุมบ้านเมืองทางอ้อม ตลอดจนการกำหนดบทบาทหน้าที่ความสัมพันธ์ของผู้ปกครองกับผู้อยู่ใต้การปกครอง จนกระทั่งกลายเป็นแนวความคิดของผู้คนในสังคม แนวความคิดทางพุทธศาสนาซึ่งปรากฏอยู่ในตำนานที่สำคัญ ได้แก่ แนวความคิดเรื่องบุญกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด และแนวความคิดเรื่องสามัญลักษณะ เนื่องจากตำนานเป็นเรื่องเล่าสืบต่อกันมา และเชื่อว่าได้รับการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรในสมัยที่พุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรือง ตำนานจึงได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดทางพุทธศาสนา ขณะเดียวกันก็ไม่ได้ละทิ้งแนวความเชื่อแบบเดิมที่มีอยู่ ดังนั้นจึงพบการผสมผสานแนวความคิดทางพุทธศาสนาและแนวความเชื่อแบบเดิมปรากฏอยู่ในตำนาน ซึ่งการผสมผสานแนว

ความคิดความเชื่อดังกล่าว ก็คือ ความคิดหลักในอันที่จะอธิบายปรากฏการณ์ของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในตำนาน การผสมผสานแนวความคิดความเชื่อดังกล่าวปรากฏในตำนานอยู่หลายลักษณะที่เป็นสัญลักษณ์สำคัญ ๆ ได้แก่ แนวความคิดความเชื่อเรื่องพุทธทำนาย แนวความคิดความเชื่อเรื่องพระบรมธาตุ และแนวความคิดความเชื่อเรื่องลักษณะเหนือมนุษย์

2. **โลกทัศน์ที่ปรากฏในตำนาน** เป็นการมองปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมในสมัยของผู้เขียนตำนาน โดยผ่านการผสมผสานแนวความคิดแบบเดิมและแนวความคิดทางพุทธศาสนา ในตำนานทั้ง 4 เรื่องที่นำมาศึกษา ตำนานมีเนื้อหากล่าวถึงกระบวนการสร้างบ้านเมืองในดินแดนภาคเหนือซึ่งย้อนกลับไปในอดีต จนวิวัฒนาการไปสู่การสร้างเมืองเชียงใหม่ในสมัยพญามังราย ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจึงเกี่ยวข้องกับความเป็นไปของบ้านเมือง ซึ่งพบว่าชาวล้านนามีโลกทัศน์ที่น่าสนใจหลายประเด็น อันสะท้อนให้เห็นความคิดทางการเมืองการปกครองที่แฝงอยู่ดังนี้

ประเด็นแรก โลกทัศน์ที่มีต่อโลก ได้แก่

ชาวล้านนามีความเห็นว่าโลกมีการเปลี่ยนแปลงทั้งในลักษณะการเกิดขึ้นและสูญสลายเป็นวัฏจักร ไม่มีที่สิ้นสุด ความคิดดังกล่าวถูกนำมาเชื่อมโยงเข้ากับหลักธรรมในทางพุทธศาสนา ที่เห็นเด่นชัดมากคือ เรื่องกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด ความเป็นไปของโลกที่ความไม่เที่ยงแท้แน่นอน มีเกิด มีดับ ล้วนเป็นไปตามเหตุและผลที่มีความเกี่ยวเนื่องกัน ได้ถูกนำมาสัมพันธ์กับชีวิตของมนุษย์ มนุษย์จึงตกอยู่ภายใต้อำนาจของกรรม มีชีวิตหมุนเวียนไปตามวัฏจักร การยึดมั่นในหลักธรรมดังกล่าวทำให้มนุษย์ยอมรับสภาพปัจจุบัน และไม่ต้องการต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลงใด ๆ นับว่าเป็นผลดีต่อการควบคุมสังคมให้เป็นไปอย่างมีระเบียบเรียบร้อย

ชาวล้านนามีความเห็นว่าธรรมชาติมีคุณค่า การที่มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ในสภาพธรรมชาติแสดงให้เห็นว่าธรรมชาติเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต แต่ขณะเดียวกันมนุษย์ก็อาจได้รับภัยจากธรรมชาติโดยที่ไม่สามารถควบคุมได้ จึงเข้าใจว่าธรรมชาติมีอำนาจลึกลับดลบันดาลให้เกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ เมื่อเป็นเช่นนี้ การปฏิบัติต่อธรรมชาติด้วยการเคารพและกระทำการบูชาอย่างสำนึกในบุญคุณ โดยเชื่อว่าธรรมชาติอาจบันดาลให้เกิดคุณและโทษต่อมนุษย์ จึงถูกสร้างขึ้นมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ สร้างความมั่นใจและกำลังใจแก่ผู้กระทำ ความคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่ามนุษย์แสวงหาชีวิตที่ดีและมั่นคงปลอดภัย การอยู่ร่วมกันจึงจำเป็นต้องยอมรับและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เพื่อการดำรงอยู่ของสังคมนั้น

ประเด็นที่สอง โลกทัศน์ที่มีต่อสังคม ได้แก่

ชาวล้านนามีความเห็นต่อการกำเนิดของมนุษย์ โดยถือว่ามนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน แม้มนุษย์จะมีชาติกำเนิดมาอย่างไรก็ตาม แต่ก็มีคุณสมบัติสืบเนื่องมาจากสิ่งที่ดี มนุษย์

เกิดจากมนุษย์ด้วยกันและมีบรรพบุรุษร่วมกัน ไม่ว่ามนุษย์เหล่านั้นจะอยู่ในกลุ่มใดก็ตาม ฉะนั้นชาติกำเนิดจึงไม่ได้เป็นเครื่องกำหนดฐานะและคุณค่าของมนุษย์ แต่อยู่ที่การประพฤติปฏิบัติและการกระทำเป็นสำคัญ

ชาวล้านนามีความเห็นว่ารกรชาติของมนุษย์มีกิเลสแฝงอยู่ เมื่อมีสิ่งมากระทบ กิเลสที่แฝงอยู่ก็จะแสดงออกมา การที่มนุษย์มีความอยาก นั่นก็คือ มนุษย์เริ่มมีกิเลสเกิดขึ้น ชาวล้านนามองเห็นว่ากิเลสนี้อาจเกิดจากกรรมซึ่งมนุษย์กระทำไว้ในชาติภพก่อน จึงทำให้มีความสนใจและปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อมต่างไปจากเดิม มนุษย์มีกิเลสจึงนำไปสู่การสูญเสียสภาวะแห่งความดีงาม การเกิดครอบครัวยและสถาบันการปกครองก็สืบเนื่องมาจากกิเลสตัณหาของมนุษย์ ทำให้สังคมเกิดความวุ่นวาย จึงจำเป็นต้องมีการจัดระเบียบทางสังคม โดยเลือกบุคคลขึ้นมาทำหน้าที่รักษากฎระเบียบเพื่อความสงบสุขของสังคม การกำหนดฐานะของบุคคลจึงเป็นไปตามหน้าที่ในสังคมขณะเดียวกัน ผู้ที่จะเป็นผู้ปกครองได้นั้นต้องมีคุณสมบัติเป็นที่ยอมรับของสังคม

ประเด็นที่สาม โลกทัศน์ที่มีต่อเมือง ได้แก่

ชาวล้านนาให้ความสำคัญต่อเมืองที่อยู่อาศัย ดังจะเห็นได้จากการปฏิบัติและความคิดความเชื่อเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานบ้านเมือง ซึ่งสะท้อนให้เห็นความพยายามที่จะสร้างความหวังแก่ชีวิต และขจัดความกลัวเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติบางประการที่ไม่สามารถควบคุมได้ ชาวล้านนาสร้างความเชื่อเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของสังคมตน เป็นการสร้างความชอบธรรมแก่เมือง เพื่อให้เป็นที่ยอมรับในความสำคัญ เช่น การกล่าวว่าเมืองถูกสร้างด้วยการดลบันดาลของผู้มีอำนาจเหนือธรรมชาติ ทั้งนี้เป็นไปตามพุทธพยากรณ์ของพระพุทธเจ้าที่เคยเสด็จมา และเมืองนั้นจะมีความสำคัญในฐานะเป็นเมืองพุทธศาสนา หรือเมืองในสมัยหลังที่แม้จะไม่ได้เกิดขึ้นตามพุทธทำนาย แต่การกล่าวถึงความเป็นธรรมราชาและมีหน้าที่อุปถัมภ์บำรุงพุทธศาสนาของผู้ปกครอง ก็จะเป็นสิ่งที่ช่วยสร้างความชอบธรรมแก่เมือง และส่งเสริมฐานะของเมืองให้เป็นเมืองในพุทธศาสนาได้เช่นกัน

การสร้าง ความชอบธรรมแก่เมืองอีกประการหนึ่ง ก็คือ การให้ความสำคัญกับการเลือกทำเลที่ตั้งเมืองว่าต้องมีความเหมาะสมและอุดมสมบูรณ์ ชาวล้านนามองว่าการเลือกทำเลที่ตั้งเมืองและการวางผังเมืองมีความสำคัญต่อความมั่นคงของเมือง เพราะเชื่อว่าชัยภูมิที่ดีจะอำนวยให้เกิดสิริมงคลและความอยู่เย็นเป็นสุขแก่ราษฎร อีกทั้งยังสามารถป้องกันการรุกรานจากข้าศึกศัตรูได้ นอกจากนี้ยังสัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องการสร้างศูนย์กลางของเมืองที่มีการกำหนดสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นศูนย์กลางของชุมชนเพื่อให้เป็นที่เคารพผู้คน เช่น ต้นไม้ ภูเขา เป็นต้น ตลอดจนการกำหนดฤกษ์ยาม และสิ่งที่เป็นนิมิตอัศจรรย์ต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้จะช่วยส่งเสริมให้เกิดความมั่นใจในความปลอดภัยและความมั่นคงของเมือง สะท้อนให้เห็นโลกทัศน์ของชาวล้านนาเกี่ยวกับ

ความเชื่อในสิ่งที่เป็นมงคลว่าขึ้นอยู่กับอำนาจบางอย่างที่จะบันดาลให้เป็นไป จึงสร้างความเชื่อเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติขึ้นมา

ชาวล้านนามีความเห็นต่อการเจริญเติบโตของเมืองว่า การที่เมืองหนึ่งจะมีอาณาเขตขยายออกไปก็ต่อเมื่อเมืองนั้นได้สร้างอิทธิพลเหนือเมืองอื่น ๆ อาจด้วยการสร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติโดยการแต่งงาน หรือการผูกมิตรไมตรี หรือแม้แต่การขยายอำนาจโดยการทำสงครามก็ตาม วิธีการดังกล่าวทำให้เกิดการรวมตัวกันของกลุ่มเมือง การขยายตัวออกไปสร้างเมืองใหม่ของผู้ปกครอง หรือไปปกครองเมืองที่อยู่ภายใต้อำนาจการควบคุม ทำให้เมืองเหล่านี้มีผู้ปกครองที่เป็นเครือญาติกัน และมีผลให้เมืองที่แยกออกไปมีอิสระอย่างมากจากศูนย์กลางเดิมการสร้างวัฒนธรรมและความเชื่อร่วมกันจึงมีความสำคัญกับการขยายอำนาจทางการเมืองและการรวมกลุ่มคนเข้าด้วยกัน วิธีหนึ่งก็คือการกำหนดสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อเป็นที่เคารพร่วมกัน

ในแนวความเชื่อแบบเดิม ชาวล้านนาับถือธรรมชาติเพราะเชื่อว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ปกปักรักษา และสามารถดลบันดาลให้เกิดคุณหรือโทษแก่มนุษย์ได้ เพราะฉะนั้น ศูนย์กลางของชุมชนอาจเป็นภูเขา ต้นไม้ หิน ซึ่งมีลักษณะพิเศษจึงถูกกำหนดขึ้นมาเพื่อเป็นที่เคารพบูชา อันจะนำมาซึ่งความเป็นสิริมงคลของเมืองและผู้คนที่อาศัยอยู่ การนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำแต่ละชุมชนที่แตกต่างกันไป เมื่อกลุ่มคนหลายฝ่ายมารวมตัวกันเกิดการขยายตัวเป็นชุมชนใหญ่ขึ้น พุทธศาสนาจึงถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เช่น การสร้างพระบรมธาตุบนภูเขา ณ สถานที่ซึ่งเคยเป็นแหล่งศักดิ์สิทธิ์เดิม พระบรมธาตุจะมีอำนาจเหนือสิ่งศักดิ์สิทธิ์เดิมไม่เพียงเมืองใดเมืองหนึ่ง ชาวล้านนาเชื่อว่าพระบรมธาตุเป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้า จึงมีอำนาจเหนือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย เช่นกันกับการสร้างความเชื่อและความเคารพในตัวของผู้ปกครองว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ ชาวล้านนามีความเชื่อเรื่องการนับถือวิญญาณบรรพบุรุษและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเมือง การอ้างความเป็นมาของผู้ปกครองในสมัยหลังว่ามีความผูกพันกับผู้ปกครองหรือวีรบุรุษคนสำคัญ ส่งผลต่อการสร้างความชอบธรรมทางอำนาจการปกครอง คือทำให้เกิดความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน

ชาวล้านนามีความเห็นต่อความเสื่อมและการสลายตัวของเมืองว่ามีความเกี่ยวข้องกับผู้นับถือ ผู้ปกครองไม่ได้เป็นเพียงผู้นำของบ้านเมือง แต่ยังเป็นศูนย์กลางที่สำคัญที่สุดของสังคม และมีส่วนสัมพันธ์ต่อความเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงของสังคมนั้น เพราะฉะนั้น การปฏิบัติใด ๆ ของผู้ปกครองย่อมมีผลต่อความเสื่อมและความเจริญของเมือง ถ้าหากผู้ปกครองมีความชอบธรรม ย่อมทำให้บ้านเมืองมีความสงบสุขและเจริญรุ่งเรือง ในทางตรงกันข้าม หากผู้ปกครองไม่ตั้งอยู่ในความชอบธรรมบ้านเมืองจะไม่สงบและประสบภัยพิบัติต่าง ๆ การอธิบายว่าเมืองล่มสลายเกิดจากการกระทำของสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือผู้มีอำนาจเหนือธรรมชาติ เพราะผู้ปกครอง

ไม่ตั้งอยู่ในธรรม สิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงไม่ปกป้องรักษา สะท้อนให้เห็นถึงความไม่สำนึกและปฏิบัติหน้าที่ตามฐานะและความรับผิดชอบ ย่อมเกิดผลเสียทั้งต่อตนเองและสังคม การที่ผู้ปกครองไม่เอาใจใส่ดูแลราษฎรและเบียดเบียนทรัพย์สินของราษฎรมาเป็นของตน เป็นการกระทำที่ผิดกฎระเบียบและขาดความรับผิดชอบต่อสังคม เมืองจึงไม่สามารถดำรงอยู่ได้

ประเด็นที่สี่ โลกทัศน์ที่มีต่อผู้ปกครอง ได้แก่

ชาวล้านนามีความเห็นว่าผู้ปกครองเป็นผู้มีบุญญาธิการ พระองค์เป็นผู้สร้างสมบารมีมากกว่าผู้ใด จึงมีความชอบธรรมในการขึ้นครองราชย์ สิ่งที่เป็นผลมาจากการสร้างสมบารมีนอกเหนือจากการครองราชย์ ขณะเดียวกันกลับเสริมสร้างเดชานุภาพและบารมีของพระองค์ให้เข้มแข็งขึ้น ได้แก่ การกล่าวถึงการมีฐานะเป็นเทพหรือสืบเชื้อสายโดยตรงจากเทพ ชาวล้านนามีความเชื่อว่าผู้ปกครองเป็นเทพอยู่บนสวรรค์หรือเป็นเชื้อสายของเทพจุติลงมา เพื่อสร้างความเจริญรุ่งเรืองแก่บ้านเมืองและเผยแผ่พุทธศาสนา ผู้ปกครองจึงมีความแตกต่างจากบุคคลธรรมดา ด้วยเป็นผู้ที่มีฐานะสูงส่งและควรแก่การเทิดทูน การมีลักษณะของมหาบุรุษ ชาวล้านนามีความเชื่อว่าผู้ปกครองเป็นผู้มีบุญญาธิการ จึงเพียบพร้อมด้วยลักษณะของบุรุษในอุดมคติ นั่นก็คือ ผู้ปกครองมีรูปร่างลักษณะงดงาม มีเดชานุภาพ และรอบรู้ในสิ่งทั้งหลาย และการได้ครอบครองสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ชาวล้านนามีความเชื่อว่าผู้ปกครองที่มีบุญบารมีมากย่อมได้ครอบครองสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งจะเป็นเครื่องช่วยส่งเสริมฐานะและอำนาจให้มีความมั่นคง ความเป็นผู้มีบุญบารมีมากนี้ทำให้นิมีใด ๆ ที่เกิดขึ้นต่อผู้ปกครองย่อมยิ่งใหญ่และเป็นที่ประจักษ์ทั้งแผ่นดิน การที่ผู้ปกครองเป็นเหตุโดยตรงของนิมี ทำให้มองว่าผู้ปกครองเป็นผู้มีอำนาจดลบันดาลให้เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ในบ้านเมือง การสร้างความเชื่อดังที่กล่าวมานี้ก็เพื่อให้เกิดการยอมรับในสิทธิ์อันชอบธรรมของผู้ปกครอง ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการปกครองบ้านเมือง

ชาวล้านนามีความเห็นว่าผู้ปกครองมีลักษณะเป็นธรรมราชาทรงไว้ซึ่งทศพิธราชธรรม ผู้ปกครองควรเป็นผู้รู้ธรรมและประพฤติธรรม ด้วยการดำรงอยู่ในศีลธรรม กล่าวคือ การยึดถือธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและเป็นหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ขณะเดียวกัน เมื่อธรรมหมายถึงระเบียบของสังคมด้วย ผู้ปกครองจึงพึงยึดถือธรรมเป็นหลักปฏิบัติในการปกครอง อันจะเป็นหลักในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง ทั้งนี้เพื่อสร้างความสงบสุขและยุติธรรมแก่สังคม นอกจากนี้ ผู้ปกครองควรเป็นผู้อุปถัมภ์และทำนุบำรุงพุทธศาสนา เพราะการปฏิบัติดังกล่าวนอกจากจะทำให้พุทธศาสนาดำรงอยู่ตลอดไป ยังเป็นการสร้างความศรัทธาเลื่อมใสในพุทธศาสนาและผู้ปกครองให้เกิดแก่ราษฎร โดยมีผู้ปกครองเป็นแบบอย่างความประพฤติที่ดี ชาวล้านนาเชื่อว่าการประกอบบุญกุศลด้วยการสนับสนุนและค้ำจุนพุทธศาสนาจะทำให้ได้รับอานิสงส์มาก ผู้ปกครองเป็นผู้มีบารมีย่อมเกิดในสถานภาพสูงและประสบความสำเร็จทุกประการ

เพราะพระองค์บำเพ็ญบุญกุศลไว้มากนั่นเอง

ชาวล้านนามีความเห็นว่าคุณปกครองต้องมีความสามารถทางการรบ เพราะจะทำให้ผู้ปกครองสามารถใช้กำลังแผ่ขยายอาณาเขตจนเป็นที่ยกย่องและยอมรับจากบ้านเมืองอื่น ผู้ปกครองสามารถสร้างความมั่นคงปลอดภัยแก่ราษฎร ความเจริญรุ่งเรืองแก่บ้านเมือง และยังจะสร้างความศรัทธาแก่ขุนนาง ข้าราชการ และราษฎรให้มีความจงรักภักดีด้วย โดยถือว่าเป็นหน้าที่มิใช่เพราะความชอบธรรมโดยอาศัยความมีบุญบารมีหรือความเป็นธรรมราชา ความสามารถทางการรบจึงเป็นที่มาของอำนาจ และจะเป็นหลักประกันความมั่นคงในฐานะของผู้ปกครองได้ดีที่สุด

ประเด็นที่ห้า โลกทัศน์ที่มีต่อแนวทางในการดำเนินชีวิต ซึ่งพบว่า ชาวล้านนามีความศรัทธาในพุทธศาสนา การชี้ให้เห็นการกระทำอันเป็นคุณและโทษของบุคคลในตำนาน ก็คือการให้แง่คิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เป็นการสั่งสอนมนุษย์ทางอ้อมเกี่ยวกับการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดี อันจะนำมาซึ่งประโยชน์สุขแก่บุคคลและสังคม โลกทัศน์ที่สำคัญ ได้แก่

ความกตัญญูกตเวที ชาวล้านนามีความเห็นว่าคุณพึงกตัญญูกตเวทีต่อบุพการีและผู้ที่มีพระคุณ ซึ่งสามารถกระทำได้ทั้งในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่และเมื่อหาชีวิตไปแล้ว ผู้ที่มีความกตัญญูกตเวทีย่อมเป็นผู้มีคุณธรรม เป็นที่รักของผู้อื่น ได้รับในสิ่งที่พึงปรารถนา และความเจริญเป็นผลตอบแทน และหากอยู่ในสังคมใด สังคมนั้นก็มีแต่ความเจริญรุ่งเรืองและสงบสุข ในทางตรงข้าม ผู้ที่อกตัญญูโดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อบุพการีแล้ว ย่อมไม่ได้รับความช่วยเหลือและการยอมรับจากสังคม บุคคลนั้นจะต้องได้รับการลงโทษในที่สุด

การเคารพผู้ควรเคารพ ชาวล้านนามีความเห็นว่าคุณพึงเคารพผู้ควรเคารพด้วยการแสดงความอ่อนน้อม ยกย่องนับถือ และเชื่อฟัง อันถือเป็นสิริมงคลแก่ผู้ประพฤติปฏิบัติ ทั้งนี้เพราะบุคคลเหล่านี้เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยทรัพย์สินสมบัติ และคุณสมบัติคือความรู้และปัญญา การมีความเคารพต่อกันจะช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้น ทั้งนี้ เพราะผู้ที่เหนือกว่าย่อมเมตตาต่อผู้น้อย ส่วนผู้น้อยก็ได้พึ่งพาอาศัย ทำให้เกิดการช่วยเหลือกัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และไม่เบียดเบียนทำร้ายกัน

ความมีสัจย์ ชาวล้านนามีความเห็นว่าคุณพึงมีความซื่อสัตย์ทั้งต่อบุคคลที่เกี่ยวข้อง ต่อหน้าที่ความรับผิดชอบ และต่อวาจา โดยเฉพาะความสำนึกในหน้าที่ความรับผิดชอบเป็นสิ่งสำคัญ ผู้ที่ปฏิบัติงานซึ่งได้รับมอบหมายด้วยความเอาใจใส่ จะทำให้ชีวิตมีความเจริญรุ่งเรือง มีความก้าวหน้า ทั้งยังได้รับการสรรเสริญยกย่อง ในทางตรงกันข้าม หากบุคคลในบ้านเมืองขาดความสำนึกในหน้าที่ความรับผิดชอบแล้ว ก็อาจนำภัยพิบัติมาสู่บ้านเมืองได้ เพราะฉะนั้น บุคคล

จึงควรรู้จักสำนึกในฐานะหน้าที่และมีความสัจย์ต่อหน้าที่ อันจะนำมาซึ่งความไว้วางใจกัน ทำให้สังคมดำรงอยู่ได้อย่างสงบสุข

ความสามัคคี ชาวล้านนามีความเห็นว่าคุณคนทั้งมีความรักใคร่สามัคคีและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในการประกอบกิจการงานใด การร่วมแรงกายเป็นสิ่งสำคัญ ขณะเดียวกันก็ต้องมีความสามัคคีทางใจ คือ การร่วมแรงร่วมใจด้วย ก็จะทำให้เกิดความพร้อมเพรียง ความสามัคคีทั้งทางกายและใจจึงต้องดำเนินควบคู่กันไปเสมอ การที่ผู้คนมีความสามัคคีย่อมทำให้กิจการงานที่กระทำสำเร็จตามความมุ่งหมาย อีกทั้งยังเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีงาม ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันให้เกิดขึ้น แต่เมื่อใดที่ขาดความสามัคคีแล้วย่อมทำให้เกิดความแตกแยกในหมู่คณะ

ความเอื้อเฟื้อ ชาวล้านนามีความเห็นว่าคุณคนทั้งมีความเอื้อเฟื้อต่อกันทั้งต่อบุคคลที่เป็นเครือญาติและไม่ใช่เครือญาติ โดยเฉพาะผู้ปกครอง การที่ผู้ปกครองมีความเอื้อเฟื้อและมีเมตตาจะเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ราษฎร และเมื่อราษฎรมีความเมตตาและหวังดีต่อกันก็จะทำให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างเป็นมิตร ผู้ที่ได้รับความเมตตาก็มีความรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน มีความรักใคร่ต่อกัน และดำรงชีวิตอยู่อย่างไม่เบียดเบียนกัน ทำให้เกิดความสงบสุขในสังคม

3. บทบาทหน้าที่ของตำนาน การวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของตำนาน มุ่งศึกษาความหมายของตำนานที่มีบทบาทในสังคม คือ การเป็นบันทึกความคิดของสังคม ความคิดเหล่านั้น ได้แก่

ประการแรก ได้แก่ ความคิดเรื่องเวลา ชาวล้านนามีทัศนะต่อเวลาว่าเวลาเป็นวัฏจักรที่มีความสัมพันธ์สืบเนื่องกัน เวลาจะหมุนจากอดีต สู่ปัจจุบัน และอนาคต แล้วย้อนกลับสู่อดีตอีกครั้ง การดำเนินของเวลาไปพร้อม ๆ กับการเกิดและเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ซึ่งเกี่ยวพันกับชีวิตของมนุษย์ ทำให้มองเห็นวัฏจักรแต่ละชีวิตในตำนานที่ดำเนินไป การเกิดขึ้นของเหตุการณ์ต่าง ๆ ในตำนานซึ่งมีลักษณะเลียนแบบกัน ก็เป็นเพราะความสัมพันธ์สืบเนื่องของเวลาที่เป็นวงจรนี้

ประการที่สอง ความคิดเรื่องการเชื่อมโยงอาณาจักรและพุทธจักร ชาวล้านนามีทัศนะว่าโลกแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นอาณาจักรคือดินแดนล้านนา และพุทธจักรคือดินแดนของพระพุทธเจ้า การแสดงความสืบเนื่องของเรื่องราวท้องถิ่นกับประวัติศาสตร์พุทธศาสนาสะท้อนให้เห็นการเกี่ยวเนื่องกัน เมื่อพุทธศาสนาช่วยสถาปนาอำนาจของผู้ปกครองและสร้างความมั่นคงแก่เมือง ขณะเดียวกันผู้ปกครองก็มีบทบาทต่อพุทธศาสนา เราจึงมองเห็นความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสถาบันทั้งสอง

ประการที่สาม ความคิดเรื่องพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ ชาวล้านนามีทัศนะว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเป็นผู้กำหนดความเป็นไปของโลกและจักรวาล นั่นก็คือ การดำเนินไป

ของเวลาเพื่อผ่านกำหนดเวลา 5,000 ปีไปสู่โลกพระศรีอารีย์ แต่การที่มนุษย์จะมีชีวิตหมุนเวียนไปตามวัฏจักรเสวยทุกข์หรือสุข แนวความคิดเรื่องกรรมได้มีส่วนสำคัญในการกำหนดชีวิต กรรมที่ทำทั้งในอดีตและปัจจุบันจะมีผลต่อผู้กระทำทั้งในชาติภพนี้และชาติภพหน้า มนุษย์จึงยอมรับสภาพชีวิตของตน ขณะเดียวกันก็พยายามประกอบกุศลกรรม มีศรัทธายึดมั่นในพุทธศาสนา เพื่อสั่งสมบุญบารมีสำหรับชาติภพหน้า

เมื่อเป็นเช่นนั้น อาจกล่าวได้ว่าตำนานมีหน้าที่เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์จำแนกได้ 2 ประการ ได้แก่

ประการแรก ตำนานทำหน้าที่ตอบสนองของความต้องการจำเป็นทางจิตใจ คือ ความต้องการความบันเทิงใจ และการประเทืองปัญญา เพราะการที่มนุษย์อยากเข้าใจและรับรู้อดีตความเป็นมาของตน จึงพยายามหาคำอธิบายให้แก่สิ่งที่อยู่รอบตัว การบันทึกเรื่องราวซึ่งสืบทอดกันต่อมาหลายยุคสมัย ทำให้ตำนานเป็นแหล่งความรู้ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้แก่บุคคล ขณะเดียวกัน การที่ตำนานมีเนื้อเรื่องที่มีลักษณะเป็นเรื่องราวเล่าปรัมปราซึ่งเต็มไปด้วยอิทธิปาฏิหาริย์และอำนาจเหนือธรรมชาติ ตำนานจึงทำให้ผู้ฟังผู้อ่านรู้สึกเพลิดเพลิน

ประการที่สอง ตำนานทำหน้าที่ตอบสนองของความต้องการจำเป็นทางสังคม คือ การเผยแพร่และใช้แนวความคิดความเชื่อทางศาสนาในการเชื่อมโยงผู้คน เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีในการอยู่ร่วมกัน เนื้อหาของตำนานที่แฝงด้วยการอบรมสั่งสอนแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ ทำให้คนที่อยู่ในสังคมมีระบบความคิดความเชื่อและการปฏิบัติที่เป็นแบบแผนเดียวกัน ช่วยนำไปสู่ความเป็นระเบียบและความมั่นคงของสังคม

กล่าวได้ว่า ตำนานทั้ง 4 เรื่องที่ผู้วิจัยนำมาศึกษา เป็นตำนานฝ่ายเมือง เพราะมีเนื้อหากล่าวถึงเรื่องราวเกี่ยวกับบ้านเมือง กษัตริย์ราชวงศ์ และเหตุการณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับมนุษย์และสังคมในอดีต เนื้อเรื่องของตำนานแต่ละเล่มแบ่งได้เป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ ส่วนแรก กล่าวถึงกาลเวลาย้อนกลับไปในอดีตมักเริ่มต้นในสมัยทวารวดี ตำนานพยายามอธิบายการกำเนิดโลกจักรวาล และมนุษย์ การเชื่อมโยงดินแดนภาคเหนือเข้าเป็นส่วนหนึ่งของชมพูทวีป ด้วยการกล่าวถึงความสืบเนื่องของภูมิประเทศในดินแดนทั้งสอง การเล่าถึงพุทธทำนายโดยอ้างว่าพระพุทธเจ้าเสด็จมายังสถานที่เกิดตำนาน แล้วทรงพยากรณ์เกี่ยวกับการเกิดบ้านเมืองและสถานที่อันเป็นที่สถาปนาพุทธศาสนา การลำดับวงศ์กษัตริย์ในชมพูทวีปสมัยโบราณ พุทธประวัติของพระพุทธเจ้าโคตมตั้งแต่ประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน เรื่องราวของพระเจ้าอโศกและพระเจ้าอชาตศัตรู แล้วจึงดำเนินเรื่องราวในท้องถิ่นของตน

การย้อนกลับไปสู่อดีตโดยอธิบายให้สัมพันธ์กับความคิดเรื่องกาลเวลาและสถานที่ สะท้อนให้เห็นถึงความเข้าใจในเรื่องเวลา เวลาในตำนานแบ่งเป็น 3 ช่วง คือ อดีต ปัจจุบัน และอนาคต มีลักษณะเป็นวัฏจักรและสัมพันธ์กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ความเข้าใจในเรื่องเวลาดังกล่าว ทำให้ผู้เขียนตำนานสามารถนำเหตุการณ์กลับสู่อดีต เพราะอดีตมีความผูกพันกับอนาคตโดยมีปัจจุบันเป็นจุดเชื่อม ในด้านสถานที่ ตำนานมักกล่าวเชื่อมโยงเรื่องราวของท้องถิ่นเข้ากับดินแดนและเรื่องราวของชมพูทวีปซึ่งถือว่าเป็นดินแดนศักดิ์สิทธิ์ในลักษณะต่าง ๆ นอกจากประโยชน์ทางศาสนา คือการรักษาเรื่องราวของพุทธศาสนาให้คงอยู่ และสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้แก่เรื่องราวในท้องถิ่น ยังเป็นการพยายามหาคำตอบเกี่ยวกับกำเนิดของดินแดนว่าได้คลี่คลายมาอย่างไร

ส่วนที่สอง กล่าวถึงเรื่องราวในท้องถิ่น ตำนานจะอธิบายเกี่ยวกับเหตุการณ์บ้านเมือง มนุษย์ กษัตริย์ราชวงศ์ และความเป็นมาของเมืองต่าง ๆ เนื้อเรื่องในตำนานจะดำเนินไปเรื่อย ๆ ในรูปของการเกิดขึ้นและการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ โดยเวลาจะเป็นส่วนที่ทำหน้าที่ร้อยเรียงเรื่องราวและเหตุการณ์ต่าง ๆ ในตำนานเข้าด้วยกัน เนื้อหาของตำนานฝ่ายเมืองดำเนินควบคู่ไปกับเรื่องราวทางพุทธศาสนา สะท้อนให้เห็นการเกิดหรือสร้างบ้านเมืองและสถานที่สำคัญต่าง ๆ ตามพุทธทำนาย ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์และอิทธิปาฏิหาริย์ ตำนานกล่าวถึงพัฒนาการของผู้คนในสังคมหนึ่ง ๆ โดยเริ่มจากการแยกย้ายออกมาตั้งถิ่นฐานตามแหล่งต่าง ๆ ของกลุ่มชนจากถิ่นอื่นโดยมีผู้นำกลุ่มนำบริวารมา และได้รับความช่วยเหลือจากผู้มีอำนาจเหนือธรรมชาติในการสร้างเมือง กลุ่มชนที่อพยพเข้ามามีอำนาจเหนือกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในดินแดนนั้นมาก่อน การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชนต่างเผ่าพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน ทั้งในลักษณะการเป็นพันธมิตรและการขัดแย้งต่อสู้ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยน การผสมผสานกันทางวัฒนธรรม ตลอดจนการพึ่งพาอาศัยกันของกลุ่มชนได้นำไปสู่การรวมตัวกันเป็นชุมชนที่ใหญ่ขึ้น

การขยายตัวของเมืองโดยการแยกออกไปสร้างบ้านเมืองใหม่ของลูกหลานผู้ปกครอง ทำให้เมืองที่เกิดขึ้นใหม่นี้มีผู้ปกครองที่เป็นเครือญาติกันและต่างเป็นอิสระจากกัน การสร้างความมั่นคงแก่เมืองด้วยการสร้างวัฒนธรรมและความเชื่อกัน จึงมีความจำเป็นต่อการรวมกลุ่มคนเข้าด้วยกัน ซึ่งเดิมแต่ละชุมชนอาจนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่แตกต่างกันไป พุทธศาสนาจะมีประโยชน์ในการสร้างความชอบธรรมแก่ผู้ปกครอง การจะรักษาสังคมภายใต้การควบคุมผู้ปกครอง ตำนานจะบันทึกลำดับการสืบเชื้อสายของผู้ปกครอง ทั้งนี้เป็นไปเพื่อยืนยันสิทธิอันชอบธรรมในการสืบราชสมบัติและสร้างความชอบธรรมทางการเมือง การปรากฏเรื่องราวของผู้ปกครองที่มีความสำคัญต่อบ้านเมืองมักเป็นลักษณะของผู้มีบารมี ผู้ปกครองที่มีความสามารถทางการรบและเป็นผู้ดำเนินการสร้างบ้านเมือง มักได้รับการยกย่องเป็นพิเศษ ขณะเดียวกัน ผู้ปกครองก็ต้องเป็น

ธรรมราชา คือเป็นผู้ยึดถือธรรมเป็นวัตรปฏิบัติและใช้ธรรมในการปกครองบ้านเมือง

การกำหนดลักษณะของผู้ปกครองตามอุดมคติในพุทธศาสนา การอธิบายความรุ่งเรืองและความเสื่อมของบ้านเมืองด้วยเหตุผลทางพุทธศาสนา ซึ่งผู้ปกครองมีความสัมพันธ์กับการสร้างเมือง ความเจริญเติบโตของเมือง และความเสื่อมของเมือง ทำให้การประพฤติปฏิบัติของผู้ปกครองมีผลต่อความเปลี่ยนแปลงของบ้านเมือง โดยเชื่อว่าผู้ปกครองที่ยึดมั่นในธรรมย่อมสามารถปกครองบ้านเมืองได้นาน พระองค์มีพระชนมียืนนาน ราษฎรก็มีความสุขความเจริญ มั่งคั่งในทรัพย์สิน หากผู้ปกครองไม่ตั้งอยู่ในธรรม ราษฎรและบ้านเมืองจะประสบความเดือดร้อนและอาจนำไปสู่การสลายตัวของเมืองในเวลาต่อมา เราจะมองเห็นการเกิดขึ้นและการล่มสลายของเมืองหนึ่ง แล้วเกิดเมืองใหม่ขึ้นแทน ความเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่เกิดขึ้นเหล่านี้ ล้วนถูกมองว่าเป็นสิ่งที่ต้องบังเกิดเพื่อผ่านกำหนดเวลา 5,000 ปี ไปสู่โลกพระศรีอารีย วัฏจักรของเวลาในตำนานได้ดำเนินไปควบคู่กับการเกิดและการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคม อันสะท้อนให้เห็นความผูกพันและสืบเนื่องของเวลากับเหตุการณ์และการดำเนินไปของชีวิต โดยเวลาจะหมุนเปลี่ยนไปตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ทั้งนี้มีพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเป็นผู้กำหนด ขณะเดียวกันเราก็มองเห็นวัฏจักรแต่ละชีวิตในตำนานที่ดำเนินไปภายใต้อำนาจของกรรม

จากผลการศึกษาวิเคราะห์ตำนานภาคเหนือดังปรากฏข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าความคิดหลักในตำนาน ได้แก่ การผสมผสานแนวความเชื่อแบบเดิม และแนวความคิดทางพุทธศาสนาเข้าด้วยกัน เนื่องจากตำนานเกิดจากคำบอกเล่าที่ถ่ายทอดสืบต่อ ๆ กันมา ตำนานจึงได้รับการผสมผสานความคิดความเชื่อของผู้คนในสังคมแต่ละสมัยเข้าด้วยกัน โดยเฉพาะอิทธิพลของแนวความเชื่อแบบเดิม ซึ่งมีความเชื่อถือศรัทธาเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์และอิทธิปาฏิหาริย์ ทำให้เรื่องราวในตำนานประกอบด้วยอิทธิปาฏิหาริย์และเหตุการณ์เหนือธรรมชาติมากมาย การบันทึกตำนานเป็นลายลักษณ์อักษรซึ่งได้รับแบบอย่างการเขียนจากลังกา ทำให้ความคิดของผู้เขียนตำนานได้รับอิทธิพลอย่างมากจากพุทธศาสนา ดังปรากฏในจารีตการเขียนและแนวความคิดทางพุทธศาสนา ซึ่งสอดแทรกอยู่ในเนื้อหาของตำนานเกือบตลอดทั้งเรื่อง ขณะเดียวกันผู้เขียนตำนานก็ไม่ได้ละทิ้งแนวความเชื่อแบบเดิมอันเป็นความเชื่อพื้นฐานของสังคม ตำนานจึงมีลักษณะของการผสมผสานแนวความเชื่อแบบเดิมและแนวความคิดทางพุทธศาสนาเข้าด้วยกันอันเป็นความคิดหลักในตำนาน โดยมีแนวความคิดทางพุทธศาสนาเป็นความคิดสำคัญ

ในส่วนของ โลกทัศน์ที่ปรากฏในตำนาน โลกทัศน์เป็นการมองปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมในสมัยของผู้เขียนตำนานโดยผ่านมุมมองของผู้เขียน ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในหัวข้อความคิดหลักในตำนานว่า ความคิดความเชื่อของผู้เขียนตำนานได้รับอิทธิพลของการผสมผสานแนวความเชื่อแบบเดิมและแนวความคิดทางพุทธศาสนาเข้าด้วยกัน เพราะฉะนั้น โลกทัศน์ในตำนาน

จึงเป็นการมองปรากฏการณ์ต่าง ๆ ของผู้เขียน โดยผ่านการผสานแนวความคิดความเชื่อทั้งสองประการเข้าด้วยกัน ซึ่งในตำนานทั้ง 4 เรื่อง ที่ผู้วิจัยนำมาศึกษา ตำนานมีเนื้อหากล่าวถึงกระบวนการสร้างบ้านเมืองในดินแดนภาคเหนือซึ่งย้อนกลับไปไกลในอดีต จนวิวัฒน์ไปสู่การสร้างเมืองเชียงใหม่ในสมัยพญามังราย ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น จึงเกี่ยวข้องกับความเป็นไปของบ้านเมือง สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสังคม โดยที่ผลรวมของความคิดความเชื่อนั้น พบว่า มีความสัมพันธ์ต่อกันใน 3 ด้าน ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ

ในด้าน บทบาทหน้าที่ของตำนาน ได้แก่ การมองตำนานซึ่งเป็นงานบันทึกเรื่องราวท้องถิ่นว่าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่มีบทบาทหน้าที่ในสังคม ตำนานมีความสำคัญในฐานะที่เป็นบันทึกความคิดของสังคม เพราะตำนานสะท้อนให้เห็นความคิดความเชื่อของผู้คนที่ผูกพันกับแนวความคิดแบบเดิมและแนวความคิดทางพุทธศาสนา การเข้าใจปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในตำนาน โดยอธิบายผ่านการผสานแนวความคิดความเชื่อทั้งสองประการ ทำให้ทราบความคิดความเชื่อของผู้คนที่มีต่อสภาพรอบตัว ตำนานจึงเป็นบันทึกเรื่องราวที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดทั้งความรู้และความคิดความเชื่อของผู้คนในอดีต ซึ่งจากการศึกษา พบว่า ความคิดของสังคมที่ปรากฏในตำนาน ได้แก่ ความคิดเรื่องเวลา ความคิดเรื่องการเชื่อมโยงพุทธจักรและอาณาจักร และความคิดเรื่องพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ การเข้าใจความคิดของสังคมจะทำให้สามารถอธิบายได้ว่าตำนานมีหน้าที่ตอบสนองความต้องการอะไรและอย่างไรในสังคม ซึ่งคำตอบที่ได้รับก็คือ ตำนานทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการจำเป็นทางจิตใจ ได้แก่ ความต้องการความบันเทิงใจ และการประเทืองปัญญา และตำนานทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการจำเป็นทางสังคม ได้แก่ การเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่แนวความคิดความเชื่อและอบรมระเบียบสังคม อันนำมาซึ่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคม

อย่างไรก็ตาม การที่จะศึกษาตำนานเพื่อเข้าใจความคิดของผู้เขียนตำนาน อันจะนำไปสู่การเข้าใจสังคมในอดีตได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจสัญลักษณ์และความหมายแบบแฝงที่ปรากฏในตำนาน ทั้งนี้เพราะตำนานเกิดจากคำบอกเล่าที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาประกอบกับได้รับการผสมผสานความคิดและความเชื่อของผู้คนในสังคมแต่ละสมัย โดยเฉพาะแนวความคิดความเชื่อทางศาสนา ทำให้เรื่องราวในตำนานประกอบด้วยอิทธิปาฏิหาริย์และเหตุการณ์เหนือธรรมชาติ ตำนานจึงมีลักษณะเป็นผลิตผลของจินตนาการที่เกิดจากความคิดและความเชื่อซึ่งต้องการความเข้าใจแบบหนึ่งโดยเฉพาะ (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2543, หน้า 26)

4. แนวการจัดการเรียนการสอน

ในด้านการเรียนการสอนปัจจุบันซึ่งเน้นให้ผู้เรียนพัฒนาด้านการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ การแสดงความคิดเห็น และการแสวงหาความรู้ การสอนเพื่อพัฒนาการคิดจึงเป็นสิ่งสำคัญ การวิเคราะห์ตำนานอันจะนำไปสู่ความรู้ความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าที่แท้จริง การเรียนการสอนจึงต้องจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีความหมาย ผู้เรียนมองเห็นความสำคัญในสิ่งที่ได้เรียนรู้ มีโอกาสค้นคว้า รวบรวมความรู้ แสดงความคิดเห็นและอภิปรายโต้แย้งอย่างมีเหตุผล ผู้วิจัยมีความเห็นว่าแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ตาม แนว Constructivist ซึ่งมีรากฐานมาจากปรัชญา Constructivism ที่เชื่อว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในผู้เรียน ผู้เรียนเป็นผู้ค้นพบความรู้และประสบการณ์และสรุปความรู้ด้วยตนเอง เป็นแนวคิดที่มีความเหมาะสมต่อการจัดการเรียนการสอน เพราะการที่ผู้เรียนมีโอกาสได้ปฏิบัติจริงย่อมจะทำให้เกิดประสบการณ์ตรงอันเป็นการเรียนรู้ที่ถาวร ซึ่งวิธีการสอนที่เหมาะสมตามที่ในหนังสือทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาระบวนการคิด (2540, หน้า 136) ได้กล่าวไว้ก็คือ การสอนแบบสืบสอบ (Inquiry Method) อันเป็นการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการคิด เพื่อค้นหาคำตอบและสร้างความรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียนรู้จักการสังเกต การสร้างคำถาม การใช้เหตุผลในการคิดวิเคราะห์หาคำตอบ อันนำไปสู่ข้อสรุป และการแก้ปัญหาในขั้นสุดท้าย ทั้งนี้ การสืบสอบโดยใช้วิธีการ ร่วมมือ (Co-Operative Learning) อันเป็นการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มจะช่วยส่งเสริมความคิดที่กว้างขวาง สมาชิกสามารถฝึกฝนทักษะต่าง ๆ เช่น การสังเกต การให้เหตุผล การวิเคราะห์ การจัดระบบความคิด เป็นต้น ผู้เรียนมีหน้าที่รับผิดชอบงานตามที่ตนได้รับมอบหมาย ตลอดจนช่วยเหลือเพื่อนร่วมกลุ่มให้เกิดการเรียนรู้ กิจกรรมกลุ่มจึงทำให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์และมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้เสนอแนวทางการจัดการเรียนการสอนตำนาน โดยใช้วิธีการสอนแบบสืบสอบประกอบกับการสอนโดยวิธีร่วมมือ ทั้งนี้อาศัยแนวคิดทฤษฎีตามปรัชญา Constructivism เป็นแนวคิดพื้นฐาน ซึ่งแนวการสอนดังกล่าวมีหลักการหรือแนวคิดสำคัญ และขั้นตอนการสอน ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดสำคัญ

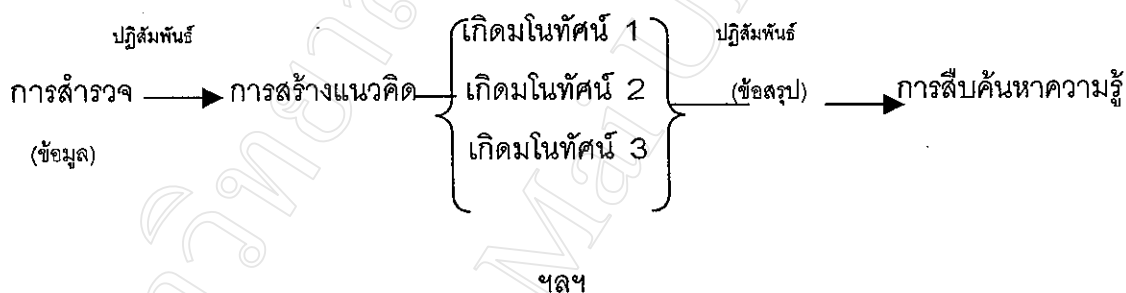
ก. ธรรมชาติของมนุษย์มีแรงจูงใจ อันส่งผลให้เกิดความปรารถนาที่จะเรียนรู้ ความอยากรู้อยากเห็นและต้องการความสำเร็จทำให้เกิดการแสวงหาคำตอบ เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่เป็นปัญหา

ข. การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในผู้เรียน ผู้เรียนเป็นผู้สร้าง ซึ่งสภาพแวดล้อมที่จะทำให้เรียนรู้ได้ดีต้องเป็นสภาพแวดล้อมที่ผู้เรียนรับรู้และมีความหมาย เพราะสิ่งที่

ผู้เรียนเรียนรู้ย่อมมีความสัมพันธ์กับความรู้ความเข้าใจที่มีอยู่เดิม การพยายามให้ผู้เรียนใช้ความรู้ความเข้าใจที่มีอยู่เดิมเป็นแนวทางในการคิด จะทำให้ผู้เรียนเกิดความคิด สร้างเป็นมโนทัศน์ต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กัน คิดเป็นข้อสรุป เพื่อนำไปอธิบายหรือทำนายปรากฏการณ์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ค. การสอนแบบสืบสอบจะช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยความเข้าใจ เพราะผู้เรียนได้รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ จัดระบบความคิด เพื่ออธิบายอย่างมีเหตุผล ผู้เรียนจึงค้นพบความรู้ด้วยตนเอง โดยเฉพาะการเรียนรู้โดยผ่านกระบวนการกลุ่ม จะช่วยเสริมให้ผู้เรียนเกิดการร่วมมือกันทำงาน ผู้เรียนจะมีความคิดกว้างขวาง ได้พัฒนาสติปัญญา ทักษะการเรียนรู้ ตลอดจนทักษะทางสังคมต่าง ๆ

อาจกล่าวได้ว่า รูปแบบการสอนแบบสืบสอบในงานวิจัยนี้ประกอบด้วยแผนผังดังนี้

2. ขั้นตอนการสอน

ขั้นที่ 1 ขั้นสำรวจ เป็นการนำเสนอข้อมูลและรับรู้สิ่งที่เป็นปัญหาหรือเหตุการณ์ที่น่าสนใจสมควรสอบสวนหาสาเหตุ ขั้นนี้ ครูเป็นผู้นำเสนอข้อมูลต่าง ๆ และให้คำแนะนำวิธีการสำรวจข้อมูลเพื่อให้ผู้เรียนรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ ส่วนผู้เรียนเป็นผู้สังเกตและร่วมกันสำรวจเพื่อให้พบสิ่งที่เป็นปัญหา

ขั้นที่ 2 ขั้นสร้างแนวคิด เป็นการสร้างมโนทัศน์และคิดหาความสัมพันธ์ของมโนทัศน์ต่าง ๆ แล้วสร้างรูปแบบแนวคิดเพื่อเป็นข้อสรุปหรือหลักการ ขั้นนี้ ครูเป็นผู้ส่งเสริมให้ผู้เรียนแสดงความคิดที่หลากหลาย ส่วนผู้เรียนจะค้นคว้าความรู้เพิ่มเติม มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลและข้อคิดเห็นกัน นำข้อมูลมาเชื่อมโยงกันอย่างมีเหตุผล และร่วมกันสร้างข้อสรุปที่ชัดเจนเพื่อใช้ในการอธิบายความ

ขั้นที่ 3 ขั้นสืบค้นหาความรู้ เป็นการนำข้อสรุปที่ได้มาอธิบายข้อมูลหรือเหตุการณ์อื่น ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องหรือคล้ายคลึงกัน ขั้นนี้ ครูเป็นผู้กระตุ้นให้ผู้เรียนนำข้อสรุปที่ได้มาอธิบายสิ่งที่เป็นปัญหา ส่วนผู้เรียนสามารถนำข้อสรุปที่มีอยู่มาเชื่อมโยงเพื่อวิเคราะห์และอธิบาย

เหตุการณ์อื่น ๆ ที่เป็นปัญหาต่อไป

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนตำนานภาคเหนือ โดยมีลำดับขั้นตอนในแต่ละกิจกรรม ดังนี้

ขั้นที่ 1	นำเสนอปัญหาหรือกำหนดหัวข้อศึกษา	(ขั้นสำรวจ)
ขั้นที่ 2	รวบรวมข้อมูล	}
ขั้นที่ 3	วิเคราะห์ข้อมูล	
ขั้นที่ 4	สรุปข้อมูล	(ขั้นสืบค้นหาความรู้)

แนวการจัดการเรียนการสอนตำนาน

เรื่องที่ 1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับตำนาน

(100 นาที)

สาระสำคัญ

ตำนานเป็นแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น และเป็นบันทึกของสังคมในอดีต ตำนานสะท้อนให้เห็นถึงความคิด ความเชื่อ และการประพฤติปฏิบัติของคนในอดีตที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา ทำให้มองเห็นวัฒนธรรม ความเจริญและความเปลี่ยนแปลงของสังคมที่มีพัฒนาการสืบต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

จุดประสงค์การเรียนรู้

เพื่อให้นักเรียนสามารถ

1. สรุปความสำคัญของตำนาน
2. อธิบายรูปแบบ ความหมาย ลักษณะ และจำแนกประเภทของตำนาน

กิจกรรมการเรียนการสอน

ขั้นที่ 1 ขั้นสำรวจ : การสร้างความตระหนัก

-นำเสนอปัญหาและกำหนดหัวข้อศึกษา

1. ครุณำนักเรียนร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับตำนาน และตั้งคำถามดังนี้

-นักเรียนรู้จักการเขียนบันทึกหรือไม่

-นักเรียนคิดว่าการเขียนบันทึกมีความสำคัญต่อชีวิตประจำวันมากน้อยเพียงใด เพราะเหตุใด

-นักเรียนทราบหรือไม่ว่า ในสมัยโบราณ การเขียนบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ สามารถกระทำได้อย่างไร

2. นักเรียนศึกษาตำนานเรื่อง "จามเทวีวงศ์ พงศาวดารเมืองหริภุญไชย" จากเอกสาร

ที่แจกให้ โดยครูใช้คำถามดังนี้

-นักเรียนรู้จักตำนานเรื่องนี้หรือไม่

-ให้นักเรียนอ่านตำนานเรื่องนี้ เพื่อสำรวจว่าตำนานกล่าวถึงรายละเอียดอะไรบ้าง

-นักเรียนจะบอกความสัมพันธ์ของตำนานกับการเขียนบันทึกเรื่องราวได้อย่างไร

-จากตำนานเรื่องนี้ นอกจากตำนานได้กล่าวถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับมนุษย์และสังคมในอดีต คำสอน นักเรียนคิดว่าตำนานเรื่องนี้มีความน่าสนใจ

อะไรอีกบ้าง

- ที่กล่าวว่าตำนานบันทึกสิ่งที่เป็นจริงและไม่เป็นจริง อะไรคือความจริงและไม่เป็นจริงที่ปรากฏในตำนานเรื่องนี้ ให้ยกตัวอย่าง และการอธิบายความไม่จริงนั้นมีเหตุผลอะไรเป็นแนวคิดอะไรอยู่เบื้องหลัง
- นักเรียนคิดว่าการศึกษาตำนานมีประโยชน์อย่างไร

ขั้นที่ 2 ขั้นสร้างแนวคิด : การสร้างความรู้ความเข้าใจ

-รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

5. นักเรียนแบ่งเป็น 4 กลุ่ม เพื่อร่วมกันศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับ ความหมาย ลักษณะ และประเภทของตำนาน
6. นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันสรุปประเด็นความรู้จากเอกสารที่อ่าน โดยกลุ่มที่ 1 และ 2 สรุปลักษณะของตำนาน และกลุ่มที่ 3 และ 4 สรุปประเภทของตำนาน โดยนักเรียนตั้งคำถามและซักถามแสดงความคิดเห็นร่วมกันภายในกลุ่มย่อย เพื่อให้เข้าใจเนื้อหาตรงกัน จากนั้นแต่ละกลุ่มนำเสนองานตามที่กลุ่มได้รับมอบหมาย แล้วครูสรุปโดยใช้คำถาม ดังนี้
 - นักเรียนคิดว่าตำนานเป็นบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับอะไรบ้าง
 - นักเรียนคิดว่าตำนานมีความเหมือนหรือแตกต่างจากการเขียนบันทึกเรื่องราวอื่น ๆ อย่างไร เพราะเหตุใด
 - นอกจากตำนานเป็นงานที่เขียนขึ้นเพื่อบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ อันสะท้อนให้เห็นความคิดความเชื่อของคนในอดีต นักเรียนคิดว่าตำนานถูกเขียนเพื่อจุดมุ่งหมายประการใดอีก
 - นักเรียนช่วยกันนำคำตอบที่ได้จากการถามของครูมาเรียบเรียง เพื่อสรุปเป็นความหมายของตำนาน
7. นักเรียนฝึกแยกเรื่องราวที่เป็นตำนานและไม่ใช่อ่าน โดยอ่านเรื่องอ้ายร้อยชอด และบ้านจอมทองจากเอกสาร โดยครูใช้คำถามดังนี้
 - นักเรียนคิดว่าทั้งสองเรื่องนี้มีข้อเหมือนหรือแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร
 - นักเรียนคิดว่าอะไรคือจุดสำคัญที่ทำให้ทั้งสองเรื่องนี้มี ความแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง
 - นักเรียนบอกความแตกต่างของตำนานกับนิทาน

ขั้นที่ 3 ขั้นสืบค้นหาความรู้: การสร้างความคิดรวบยอด

-สรุปข้อมูล

8. นักเรียนแต่ละกลุ่มสำรวจตำนานที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตน อาจค้นคว้าจากเอกสารหรือได้ถามผู้รู้ตำนาน แล้วรวบรวมตำนานในท้องถิ่นมากลุ่มละ 5 เรื่อง โดยให้ตัวแทนกลุ่มนำมาเล่าให้เพื่อนฟังในชั้นเรียน ครูใช้คำถามนำ ดังนี้

-หากนักเรียนต้องการทราบเกี่ยวกับตำนานที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตน นักเรียนสามารถค้นคว้าหาความรู้ได้จากแหล่งใด

-นักเรียนสังเกตว่าผู้เล่าตำนานมีทัศนคติอย่างไรต่อเรื่องที่เล่า

-นักเรียนได้รับสาระประโยชน์อะไร และมีความรู้สึกอย่างไรหลังจากได้ฟังเรื่องราวเหล่านั้น

9. นักเรียนนำตำนานซึ่งรวบรวมได้จากข้อ 8 มาอภิปรายลักษณะและจัดแบ่งประเภทของตำนานตามความรู้ที่ได้เรียนมา โดยครูอธิบายเพิ่มเติมว่าตำนานเรื่องเดียวกันอาจมีเนื้อเรื่องย่อยแตกต่างกันตามผู้เล่าแต่ละคน จากนั้นครูและนักเรียนร่วมกันสรุปรูปแบบของตำนาน รวมทั้งความรู้เกี่ยวกับตำนานจากกิจกรรมทั้งหมดที่ได้ปฏิบัติมา

สื่อการเรียนการสอน

1. เอกสารตำนานเรื่องจามเทวีวงศ์ พงศาวดารเมืองหริภุญไชย บ้านจอมทอง และนิทานเรื่องอ้ายร้อยชอด
2. เอกสารเกี่ยวกับความหมาย ลักษณะ และประเภทของตำนาน
3. การใช้คำถาม

การประเมินผล

1. สังเกตพฤติกรรมความร่วมมือในการตอบคำถามและการทำงานกลุ่ม
2. สังเกตการสรุปประเด็นอภิปราย

เอกสารประกอบการเรียน

ชุดที่ 1

ตำนานจามเทวีวงศ์

ในเบื้องต้นตำนานเมืองหริภุญไชยและจามเทวีวงศ์นั้น ดำเนินความตั้งแต่พุทธพยากรณ์ เป็นปฐมเหตุ ว่าเมื่อสมเด็จพระผู้มีพระภาคสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จประทับอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวันใกล้พระนครพาราณสี ในราตรีกาลวันหนึ่ง ทรงพิจารณาด้วยทิพยจักขุญาณเห็นกาลในอนาคตว่า พระบรมธาตุและพระศาสนาของพระองค์จักไปปรากฏรุ่งเรืองในสามทะเล คือสยามประเทศ อันเป็นที่อยู่แห่งหมู่เมงคบุตร ตำบลทวะกะวาม (แต่ในจามเทวีวงศ์เรียกว่าชะโรหคาม) มหานครอันชื่อว่าหริภุญไชย จักบังเกิดมีในสามทะเลที่นั่น และจะมีพระมหากษัตริย์ทรงนาม อาทิตยราช จะได้ยกยอพระบรมธาตุและพระพุทธศาสนาให้ปรากฏรุ่งเรือง ณ มหานครนั้น ควรเสด็จไปโปรดพวกเมงคบุตรนั้นให้ได้ดับโอวาทานุศาสน์ของพระองค์ ทรงพระจินตนาการดังนี้แล้ว ครั้นเวลาเช้าเสด็จจากพุทธไสยาสน์ ทรงชำระสรีริกจเสร็จแล้วทรงจีวรและบาตร เสด็จโดยนภาลั้ยไปลงยังป่าไม้ระหว่างบ้านโกนตะคามและชะโรหคาม อันมีในเบื้องต้นกษนิเทศแห่งเมืองตะการเมงคซึ่งบัดนี้เรียกว่าไชยภูมิ เสด็จประทับรุกขมูล แล้วก็ทรงบาตรเสด็จลีลาศเข้าไปสู่บ้านทรหคามหรือชะโรหคามเพื่ออาหารบิณฑบาต พวกเมงคบุตรทั้งหลายพากันมาประชุมไถ่ถามแจ้งความว่าเป็นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาโปรด ก็พากันปีติปราโมทย์เลื่อมใสศรัทธา จัดหาภัตตาหารถวายและบูชาสักการะ อาราธนาให้พระองค์แสดงโอวาทานุศาสน์ สมเด็จพระบรมโลกนาถก็โปรดประทานพระธรรมเทศนาแก่หมู่เมงคบุตรทั้งหลายนั้นโดยควรแก่อุปนิสัย หมู่เมงคบุตรทั้งหลายได้สดับแล้วก็มิจิตผ่องแผ้วเลื่อมใสศรัทธา พากันปฏิญาณตนเป็นอุบาสกอุบาสิกาตั้งอยู่ในไตรสรณาคม สมเด็จพระผู้มีพระภาคก็เสด็จจากที่นั่น ไปสู่สถานที่อันจักบังเกิดเป็นมหานครหริภุญไชย ในทิศภาคเบื้องปัจฉิมทิศ ฝ่ายพวกเมงคบุตรทั้งหลายก็พากันตามเสด็จพระผู้มีพระภาคไปถึงที่นั่น มีคิลาสิเหลี่ยมใหญ่กว้างยาวประมาณ 12 ศอก พื้นราบเสมอดุจหน้าเภาผุดขึ้นจากพื้นปถพี ในที่ใกล้พระบาทสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น พระองค์จึงวางบาตรไว้เหนือแท่นคิลา แล้วมีพระพุทธปฏิมาตรัสแก่พวกเมงคบุตรเหล่านั้นว่า ดูกรพวกเมงคบุตรทั้งหลายไปในอนาคตกาลเบื้องหน้า สถานที่นี้จักเป็นมหานครมีนามว่าหริภุญไชย จักมีพระเจ้าแผ่นดินองค์หนึ่งทรงพระนามว่าอาทิตยราชได้ครองราชสมบัติในพระนครนี้ เป็นใหญ่ในวงศ์ตระกูลของท่านทั้งหลาย เมื่อตถาคตดับขันธปรินิพพานไปแล้ว สารีริกธาตุของตถาคตจักปรากฏมาประดิษฐานในประเทศนี้ สมเด็จพระเจ้าอาทิตยราชนั้นจะได้ทรงอุปัฏฐากบำรุงสารีริกธาตุของเรา

เมื่อพระผู้มีพระภาคมีพระพุทธานุภาพตรัสพยากรณ์ ฉะนั้นแล้วก็ทรงหยิบเอาบาตรวางเหนือฝ่าพระหัตถ์ของพระองค์ บาตรนั้นก็เลื่อนลอยขึ้นไปในอัมพรนภากาศ สมเด็จพระบรมโลกนาถก็เหาะตามบาตรของพระองค์ไปจนบรรลุถึงป่าอิสิปตนมฤคทายวันแคว้นพระนครพาราณสีอันเป็นที่ประทับสำราญพระอิริยาบถนั้น ฝ่ายพวกเมฆคบุตรทั้งหลายก็พากันกลับมาสู่สถานที่อยู่แห่งตน ยังมีพระยาकाเผือกตัวหนึ่งบินตามสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้ามา ได้ฟังพระพุทธานุภาพพยากรณ์อันนี้ จึงแจ้งเหตุการณ์แก่กาตัวหนึ่ง แล้วตั้งให้กาตัวนั้นอยู่รักษาสถานที่ ๆ ทรงพยากรณ์ไว้ นั้น กาผู้รักษาสถานที่นั้นจึงได้ส่งแก่บุตรหลานสืบ ๆ กันมา

(คัดมาจากหนังสือพงศาวดารโยนก ของพระยาประสาธกิจกรจักร์)

เอกสารประกอบการเรียน

ชุดที่ 2

เรื่องที่ 1

อ้ายร้อยชอด

อ้ายร้อยชอดเป็นบุตรพรหมณ์ อาศัยอยู่ในเมืองอินทะซึ่งมีกษัตริย์ทรงพระนามว่าสิริมติ และพระมเหสีชื่อนางคันธา มีพระธิดาเจ็ดองค์ องค์สุดท้ายชื่อว่า รัตนานิพพา อ้ายร้อยชอดพอเกิดมาบิดาก็ตาย ส่วนแม่นั้นเลี้ยงดูอยู่ไม่นานก็ตายไปตั้งแต่อ้ายร้อยชอดยังเล็ก ๆ อ้ายร้อยชอดจึงเลี้ยงชีพด้วยการขอทานเพราะยากจนไม่มีแม่เลี้ยงดูช่วยเหลือ มีเพียงผ้าขาดก็มัดเป็นปมไว้ทั่วตัว จึงถูกชาวบ้านเรียกว่า อ้ายร้อยชอด (อ้ายร้อยปม)

ครั้งหนึ่งพระเจ้าสิริมติจัดงานปอยหลวงทอดกฐินและให้ทานแก่ยาก อ้ายร้อยชอดก็ไปร่วมรับการแจกทานด้วย นางรัตนานิพพาเห็นอ้ายร้อยชอดก็สงสารจึงยกพานพุ่มดอกไม้ให้อ้ายร้อยชอดร่วมอนุโมทนากับนางด้วย พระเจ้าสิริมติเห็นดังนั้นก็กริ้วที่พระธิดายกของขอทานเทียบเท่ากับเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน จึงขับไล่นางรัตนานิพพาไปอยู่กับอ้ายร้อยชอด นางก็เต็มพระทัยไปใช้ชีวิตร่วมกับอ้ายร้อยชอด ขอที่ดินทำไร่ไถนาตามประสงค์จน วันหนึ่งอ้ายร้อยชอดไถนาพบหินก้อนใหญ่และพบว่าในหินมีแก้ววิเศษ

ครั้งหนึ่งพระเจ้าสิริมติให้หกละแ้วไปค้าวัวต่างที่เมืองจำปา และให้อ้ายร้อยชอดเป็นคนใช้ไปด้วย อ้ายร้อยชอดนำแก้วของตนไปเสนอขายกับเจ้าเมืองจำปา พ่อค้ามาช่วยตีราคาแต่ตีค่าต่ำกว่ามาก ลูกตางจึงทะเลาะออกมา ในที่สุดจึงรู้ว่าแก้ววิเศษมีค่ามากจนหาที่เทียบไม่ได้ เจ้าเมืองจำปาจึงรู้ว่าอ้ายร้อยชอดเป็นผู้มีบุญญาธิการและรับไว้เป็นบุตรบุญธรรม ส่วนหกแ้วค้าขายเสร็จแล้วก็กลับไป

อ้ายร้อยชอดคิดถึงนางรัตนานิพพาจึงยกพลไปยังเมืองอินทะ ในครั้งนั้นประชาชนต่างตระหนกตกใจคิดว่ามีศึกติดเมือง เมื่อรู้ความจริงแล้วอำมาตย์จึงมาเชิญอ้ายร้อยชอดเข้าเมือง แต่อ้ายร้อยชอดไม่ยอมจนกว่าพระเจ้าสิริมติจะมาเชิญด้วยพระองค์เอง ชาวบ้านชาวเมืองต่างก็แห่ขบวนถึงบุญบารมีของอ้ายร้อยชอด ในที่สุดพระเจ้าสิริมติอภิเษกให้เป็นเจ้าเมืองอินทะทรงนามว่าพระเจ้าพันธุเมติ ครองเมืองอย่างสันติสุขสืบมา

(คัดมาจากหนังสือเรียนภาษาไทย นิทานพื้นบ้าน รายวิชา ท 031 ของธวัช ปุณณิเทศ)

เรื่องที่ 2

บ้านจอมทอง

อันนี้ประวัติเดิมบ้านจอมทองนั้นะ ที่แรกมันบ่ใช่ว่าบ้านจอมทอง มันเป็นบ้านจอมต้อง เจ้นปู่ย่าตาทวดเป็นบอกมาว่า มีในวันหนึ่ง สามสหายฝันวันเดียวกัน คั้นเดียวกัน ฝันว่าพระพุทธรูปเจ้ามาที่บ้านจอมทองนั้นะ สามสหายไปบอกหื้อกันว่าพระพุทธรูปเจ้ามาที่หั้น ฝันว่าไปชักชวนกันมา ที่นี้ถึงรุ่งวันพวกมาสสามสหายนั้นก็มาทวนพระพุทธรูปเจ้าพร้อมเดียวกัน แล้วเอาขันมาคนละใบ ปู่แสงคำคง ปู่แสงคำทอง ปู่แสงคำลาว สามสหายนี้ได้มาทวนพระพุทธรูปเจ้าที่บ้านจอมทองพร้อมเดียวกัน ถึงทวนพระพุทธรูปเจ้า หื้อศีลหื้อหยั่งแล้วเสร็จ พระพุทธรูปเจ้าก็ชักขึ้นหื้อเอาใส่ขันปู่แสงคำทอง ชากใส่แล้ว ก็หื้อปู่แสงคำทองสัจจาธิษฐาน ว่าธาตุนี้มันจะไปบรรจุอยู่ที่ไหนก็ขอหื้อตกใส่ขันคนนั้น ธาตุเสลดของพระพุทธรูปเจ้านะ

ปู่แสงคำทองสัจจาธิษฐาน แล้วมันก็แตกตกใส่ขันของปู่แสงคำคง ดวงที่ปู่แสงคำคงนั้น เป็นบอกหื้อว่าเอาไปบรรจุไว้ที่วัดหนองไขว่ วัดหนองไขว่มันมีที่ไหนก็บ่รู้ มันเป็นสี่เหลี่ยม สี่ดอก ผักตบ ธาตุดวงที่อยู่ยังขันปู่แสงคำทองนั้นเป็นสี่เหลี่ยม แล้วขันปู่แสงคำลาวธาตุบ่ไป ปู่แสงคำลาว มันก็น้อยอกหมองใจแล้วขอพระพุทธรูปเจ้า พระพุทธรูปเจ้าว่าบ้านปู่แสงคำลาวนั้น มันไกลความเจริญ เป็นบ้านห้วยบ้านห้อย ไปขอกับพระอานนท์ขุนเตีอะ แล้วที่นี้ปู่แสงคำลาวไปขอธาตุกับพระอานนท์ พระอานนท์ก็เอามือเข้าสาธยายมนต์นะ ก็ได้ติดออกมาสามเส้น แล้วเอาหื้อปู่แสงคำลาว ปู่แสงคำลาว ก็เอาไม้ยวกมาแปง แปงอย่างกับเปี๊ยนั่น ก็เอาธาตุเกศาของพระอานนท์ใส่ใส่ไว้ในหั้นแล้วก็เอาไปบรรจุไว้

แล้วธาตุที่ปู่แสงคำทองนั้นเป็นบ่หื้อเอาไปบรรจุเตีอะ แล้วหื้อปู่แสงคำทองนั้นสัจจาธิษฐาน ขอหื้อธาตุดวงนี้ไปติดอยู่ที่มะผาหั้น พระพุทธรูปเจ้าว่าวันหลังเจ้ามันจะมาเอาไปบรรจุคนเดียว ปู่แสงคำทองก็เลยอธิษฐานหื้อธาตุดวงนั้นไปติดอยู่ที่มะผา อยู่มาเมื่อบ้าน ปู่จอมมันมาหั้นใส่ธาตุติดมะผาอยู่ มันก็เอาส้อมมาต้อง ต้องเอาธาตุนั้นไปบรรจุไว้ที่นั่นแหละ เดิมที่แรกมันเป็นบ้านจอมต้อง บ่ใช่บ้านจอมทอง ปู่จอมมันมาต้องเอาธาตุไปบรรจุไว้ในโกศ พระพุทธรูปเจ้าเป็นได้ทำนายไว้อย่างอ้อ อันนี้ ได้ยินเจ้นปู่ย่าตาทวดเป็นอ้อมมา ข้าพเจ้าเวลานั้นก็เป็นเด็ก ได้ยินได้ฟังคำเป็นก็จำมาเพียงแค่นั้น

(คัดมาจาก นิทานพื้นบ้านล้านนา เล่ม 2 ของสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่)

เอกสารประกอบการเรียน

ชุดที่ 3 ความหมาย ประเภท และลักษณะของตำนาน

ความหมายของตำนาน

ตำนานเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นประเภทหนึ่ง ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของตำนานไว้ดังนี้

ธิดา สาระยา ให้คำจำกัดความของตำนานและตำนานประวัติศาสตร์ว่า ตำนานคือเรื่องปรัมปราซึ่งไม่สามารถกำหนดเงื่อนไขทางเวลาที่แน่นอนได้ เพราะต้นรากเดิมของตำนานคือจารีตบอกเล่า ส่วนตำนานประวัติศาสตร์นั้นเป็นการบันทึกเรื่องบอกเล่าลงในกรอบของเวลาที่มีการเรียงลำดับชาติสกุลของผู้ครองเมืองใดเมืองหนึ่งโดยเฉพาะ เนื้อหาส่วนใหญ่ไม่ใช่เรื่องศาสนาหรือประวัติบุคคล แต่เป็นความเป็นมาของผู้คน บ้านเมือง โยงเข้าหากรอบแห่งความเป็นจริง

ธิดา สาระยา. (2539). *ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น : ประวัติศาสตร์ที่สัมพันธ์กับสังคมมนุษย์*. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.

นาฏวิภา ชลิตานนท์ ได้สรุปความหมายของตำนานไว้ 3 ประการ คือ

1. ตำนาน คือ นิทานพื้นบ้านซึ่งรวมไปถึงนิทานปรัมปรา นิทานที่เล่าในท้องถิ่น และนิยายต่าง ๆ
2. ตำนาน คือ งานบันทึกประวัติศาสตร์ศาสนา อันเกิดจากความเชื่อและศรัทธา ความหวัง และความกลัวที่จะรักษาระบบความเชื่อ อุดมคติ และสัญลักษณ์ของพุทธศาสนา
3. ตำนาน คือ บันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับบ้านเมือง กษัตริย์ ราชวงศ์ และเหตุการณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับมนุษย์และสังคมในอดีต ทั้งเหตุการณ์ที่เป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติและเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์

นาฏวิภา ชลิตานนท์. (2524). *ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

มนวิภา เจียจันทร์พงษ์ อธิบายความหมายของตำนานว่า ตำนานเป็นเรื่องที่เล่าถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยโบราณ แต่ไม่สามารถกำหนดวัน เดือน ปีที่เกิดเหตุการณ์นั้นขึ้นได้ชัดเจน เรื่องราวทางตำนานมักเกี่ยวกับบุคคลสำคัญ ตลอดจนการสร้างบ้านสร้างเมืองและเหตุการณ์ต่าง ๆ ของบ้านเมือง เรื่องประเพณี และความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา การสร้างและสถาปนาปูชนียวัตถุ ทั้งนี้เพราะในประเทศไทยนับถือศาสนาพุทธมาแต่โบราณ เรื่องราวในตำนานจึงเล่าเรื่องของการสร้างวัดถาวรวัตถุ และพระธาตุเจดีย์ในพุทธศาสนา เรื่องดังกล่าวมีลักษณะ

เล่าต่อปากสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุ ในระยะหลังจึงได้มีการบันทึกเรื่องต่าง ๆ ที่เล่าต่อปากกันนั้นไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

วิไลชัย ศรีป่าซาง. (2541). *วรรณกรรมตำนานล้านนา : การศึกษาวิธีการสร้าง*. วิทยาลัยนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สร้อยดี อ่องสกุล อธิบายว่าตำนานเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นเรื่องที่เล่าสืบทอดกันมาและได้รับการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรในภายหลัง เรื่องที่ตำนานเล่าเชื่อกันว่าเกิดขึ้นจริงหรือมีเค้าความจริง จากการที่เป็นเรื่องเล่าตำนานจึงมีลักษณะเป็นนิทานพื้นถิ่นอยู่มากและแม้จะถูกบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรแล้วก็ยังคงร่องรอยของนิทานอยู่

สร้อยดี อ่องสกุล. (2539). *ประวัติศาสตร์ล้านนา*. กรุงเทพฯ : อมรินทร์.

ประเภทของตำนาน

ตำนานมีหลายประเภท มีผู้จัดแบ่งประเภทของตำนานไว้ดังนี้

David K. Wyatt ได้แบ่งตำนานออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. **ตำนานที่มีเนื้อหาติดดาบรรพ์** ส่วนใหญ่เขียนเป็นภาษาและตัวหนังสือล้านนาหรือไทยลื้อ ตำนานพวกนี้ได้แก่ ตำนานสุวรรณโคตมคำ ตำนานเมืองเงินยางเชียงแสน ตำนานสิงหนดิ कुमार ตำนานเมืองยอง ตำนานเชียงตุง ตำนานพื้นเมืองสิบสองพมหาร ตำนานเมืองฝาง และตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ เป็นต้น

2. **ตำนานที่มีเนื้อหาแบบประวัติศาสตร์สากล** ตำนานประเภทนี้ ได้แก่ ตำนานทางพุทธศาสนา เช่น จามเทวีวงศ์ เขียนเป็นภาษาบาลี โดยพระโพธิธรรมาภิกษุชาวเชียงใหม่ ราวพุทธศตวรรษที่ 20 ชินกาลมาลีปกรณ์ เขียนโดยพระรัตนปัญญา เมื่อ พ.ศ. 2060 ตำนานมูลศาสนาเป็นตำนานที่เก่าแก่ที่สุดเท่าที่มีการค้นพบกันมา เขียนโดยพระพุทธานุญญาและพระพุทธานุญญาแห่งสำนักวัดสวนดอกเชียงใหม่ เป็นต้น

3. **ตำนานปฐมนิยสถานและปฐมนิยวัตถุ** เป็นตำนานที่กล่าวถึงประวัติศาสตร์ในพุทธศาสนาเหมือนกัน แต่มีเนื้อหาเฉพาะและแคบเข้า เช่น ตำนานพระธาตุหรือเจดีย์ที่สำคัญประจำเมืองต่าง ๆ ในล้านนาและทางตอนบน และยังมีเนื้อหาตำนานหรือประวัติศาสตร์ของเมืองนั้นปะปนเข้าไปด้วย เช่น ตำนานพระธาตุจอมทอง ตำนานพระธาตุหริภุญชัย ตำนานพระธาตุเจ้าดอยสุเทพ ฯลฯ

นาฏวิภา ชลิตานนท์. (2524). *ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

ธิดา สารระยา ได้จำแนกตำนานเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ตำนานคือเรื่องปรัมปรา มีหลายชนิด เช่น ตำนานศาสนา ตำนานบุคคล เป็นต้น และตำนานประวัติศาสตร์ซึ่งเป็นเรื่องบอกเล่าลงในกรอบของเวลาที่มีการเรียงลำดับชาติสกุลของผู้ครองเมืองใดเมืองหนึ่ง โดยเฉพาะเนื้อหาของตำนานมักกล่าวถึงความเป็นมาของผู้คน บ้านเมือง โยงเข้าหากรอบแห่งความเป็นจริง นอกจากนี้ ยังได้จำแนกตำนานประวัติศาสตร์ออกตามเนื้อหาที่แสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการของบ้านเมืองต่าง ๆ ดังนี้

1. ตำนานประวัติศาสตร์ที่แสดงให้เห็นถึงประวัติภูมิศาสตร์ของอาณาบริเวณทางเหนือและใกล้เคียง เนื้อหาของตำนานมักเริ่มต้นแต่อดีตไกลโพ้นมาจนตลอดสมัยเชียงใหม่มายมาเป็นเมืองสำคัญ
2. ตำนานประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับพัฒนาการของผู้คน เนื้อหาของตำนานกล่าวถึงการตั้งหลักแหล่งของกลุ่มคนบนที่สูงและในที่ราบ เรื่องราวทั้งหมดอยู่ในกรอบของการเรียงลำดับชาติวงศ์ต่าง ๆ ตั้งแต่อดีตกาลไกลโพ้นจนสมัยเชียงใหม่
3. ตำนานประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับศาสนสถานและสัญลักษณ์ทางคติความเชื่อ ส่วนมากเกี่ยวกับพระบรมธาตุ เนื้อหาของตำนานชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งศักดิ์สิทธิ์ที่จะมีการสถาปนาพระบรมธาตุขึ้นภายหลัง กับกำเนิดของเมือง
4. ตำนานประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับเมือง เรียก ตำนานเมือง คล้ายกับประเภทที่ 3 แต่กล่าวถึงเจ้าเมืองและลำดับวงศ์เพิ่มเติมรายละเอียดกว่า และพยายามโยงเรื่องเข้าสู่กรอบแห่งการเรียงลำดับวงศ์ของเชียงใหม่

ธิดา สารระยา. (2539). *ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น : ประวัติศาสตร์ที่สัมพันธ์กับสังคมมนุษย์*. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.

วิลักษณ์ ศรีป่าซาง ได้แบ่งตำนานโดยอาศัยเนื้อหาและแก่นเรื่องเป็นหลักในการพิจารณา ดังต่อไปนี้

1. ตำนานปูชนียสถาน เป็นตำนานที่กล่าวถึงเรื่องราวการกำเนิดพระธาตุ พระบาท พระนอน และประวัติความเป็นมาของสถานที่ เนื้อหามักเกี่ยวข้องกับเรื่องการเสด็จมาของพระพุทธเจ้า การประทานพระธาตุ การก่อสร้างพุทธศาสนาและเรื่องราวอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. ตำนานประวัติโบราณสถานและโบราณวัตถุ เป็นตำนานที่เรียบเรียงขึ้น โดยอาศัยข้อมูลจากคำบอกเล่า หรือจากตำนานหลักเรื่องอื่น มีจุดประสงค์เพื่อนำเสนอความเป็นมาของสถานที่ หรือวัตถุที่มีความสำคัญ เช่น วัด พระธาตุ เมือง พระพุทธรูป เป็นต้น เพื่อให้เป็นที่รู้จักโดยทั่วไป

3. **ตำนานเมือง** เป็นตำนานที่นำเสนอเรื่องราวความเป็นมาของเมือง และการลำดับราชวงศ์ต่าง ๆ โดยมีแก่นเรื่องเพื่อให้ทราบถึงประวัติของบ้านเมือง ตลอดจนเรื่องราวของเจ้าผู้ครองนคร เนื้อหาในตอนต้นมักเป็นนิทานปรัมปราเกี่ยวกับลำดับกษัตริย์ในชมพูทวีป เรื่องอุบัติกาลแห่งพระโคตมพุทธเจ้า การสร้างบ้านแปลงเมือง แล้วค่อยคลี่คลายสู่ยุคสมัยที่เป็นประวัติศาสตร์ มีหลักฐานสามารถนำมาอ้างอิงได้ จนถึงยุคสมัยของผู้แต่ง

4. **ตำนานบุคคลหรือตำนานวีรบุรุษ** เป็นตำนานที่มีเนื้อหาเน้นความสำคัญของบุคคลเพียงคนเดียว ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญของท้องถิ่นหรือเป็นต้นสกุลวงศ์ หรือเป็นเรื่องราวการสร้างบ้านแปลงเมืองของเอกบุคคล

5. **ตำนานปูชนียวัตถุ** เป็นตำนานเกี่ยวกับเรื่องราวประวัติของพระพุทธรูปสำคัญ เนื้อหามักกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของพระพุทธรูป ลำดับเรื่องราวมาจนถึงสมัยที่สามารถกำหนดที่ประดิษฐานของพระพุทธรูปได้

6. **ตำนานประวัติศาสตร์พุทธศาสนา** เป็นตำนานที่นำเสนอเรื่องราวประวัติความเป็นมาของพุทธศาสนาในล้านนา ตลอดจนเรื่องราวประกอบอื่น ๆ เนื้อเรื่องมักกล่าวถึงเหตุการณ์สำคัญในการสืบทอดพุทธศาสนาในดินแดนที่เกิดตำนาน โดยลำดับเรื่องจากอดีตจนถึงยุคสมัยของผู้แต่ง

7. **ตำนานเบ็ดเตล็ดอื่น ๆ** เป็นตำนานที่มีเนื้อเรื่องแตกต่างจากกลุ่มที่กล่าวมาทั้งหมด
 วิลักษณ์ ศรีป่าซาง. (2541). *วรรณกรรมตำนานล้านนา : การศึกษาวิธีการสร้าง*. วิทยา
 นิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อุษณีย์ ธงไชย แบ่งประเภทของตำนาน โดยพิจารณาจากเนื้อหาของตำนานเป็นหลักได้เป็น 3 ประเภท สรุปได้ว่า

1. **ตำนานที่เป็นเรื่องราวของบุคคลสำคัญและการกำเนิดเมืองต่าง ๆ** ตำนานกลุ่มนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับบุคคลที่มีความสำคัญ เช่น เป็นวีรบุรุษของชุมชน การกำเนิดและการสลายตัวของเมืองต่าง ๆ ในเขตภูมิภาคแถบนี้ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในก่อนพุทธศตวรรษที่ 18 เนื้อเรื่องจะไม่เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ในยุคหลัง

2. **ตำนานที่มีเนื้อหาแบบประวัติศาสตร์สากล** ตำนานกลุ่มนี้มีเนื้อหาค่อนข้างหลากหลาย ส่วนแรก เป็นเรื่องเกี่ยวกับพุทธประวัติและการเผยแผ่พุทธศาสนาไปยังดินแดนต่าง ๆ บางครั้งเนื้อหาย้อนไปถึงพระพุทธเจ้าองค์แรกที่มาตรัสรู้ในโลกแห่งนี้ อธิบายถึงการสั่งสมบารมีของพระโพธิสัตว์ก่อนที่จะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า บางครั้งก็เป็นเรื่องการสังคายนาพระพุทธานุสาวนาจารย์ต่าง ๆ ส่วนที่ 2 เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับราชวงศ์มังราย โดยเริ่มต้นตั้งแต่กำเนิดของราชวงศ์

พระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพระราชกรณียกิจทางศาสนา ลักษณะการเขียนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ราชวงศ์มังรายนั้น เป็นการเขียนที่แฝงอยู่ภายใต้เรื่องราวการขยายตัวและความเจริญของพุทธศาสนาลังกาวงศ์ ตำนานกลุ่มนี้สามารถระบุชื่อผู้แต่งและระยะเวลาที่แต่งได้อย่างแน่นอน

3. ตำนานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติปูชนียสถานและปูชนียวัตถุที่สำคัญ ๆ ตำนานกลุ่มนี้อธิบายเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของพระพุทธรูปและเจดีย์สำคัญ ๆ โดยเริ่มอธิบายตั้งแต่ที่มาหรือต้นกำเนิดของพระพุทธรูปและเจดีย์นั้น ซึ่งส่วนใหญ่มักจะมีที่มาและต้นกำเนิดที่เกี่ยวข้องกับพุทธจักร ซึ่งนับว่าเป็นดินแดนที่ศักดิ์สิทธิ์ทางพุทธศาสนา จากเนื้อหาของตำนานกลุ่มนี้ จะเห็นได้ว่าเป็นตำนานที่มีลักษณะผสมผสานระหว่างตำนานกลุ่มที่ 1 และ 2

อุษณีย์ ธงไชย. (2540). *จารึกและตำนาน หลักฐานที่สร้างขึ้นภายใต้อิทธิพลของพุทธศาสนาลังกาวงศ์. ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.*

ลักษณะของตำนาน

จากการศึกษาของนักการศึกษา ได้กล่าวถึงตำนานในภาคเหนือว่ามีลักษณะดังต่อไปนี้

พรสวรรค์ อัมรานนท์ ให้คำอธิบายลักษณะของตำนานโดยเฉพาะทางภาคเหนือสรุปความได้ว่า จากความสัมพันธ์ของชาวล้านนาที่มีต่อพุทธศาสนาอย่างแนบแน่น มีผลทำให้เรื่องราวต่าง ๆ ในดินแดนแถบนี้ผูกพันอยู่กับพุทธประวัติหรือปะปนไปกับพุทธปาฏิหาริย์ต่าง ๆ บ้างมีจุดมุ่งหมายเพื่อจะใช้เทศนาหรือให้คนอ่านโดยไม่เบียดเบียนต่อเรื่องพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ตำนานภาคเหนือจึงปรากฏออกมาในรูปของตำนานที่กล่าวถึงเหตุการณ์และความเป็นมาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประวัติ ประวัติศาสตร์ และศาสนา เช่น เรื่องราวการตั้งชุมชน การสถาปนาพุทธศาสนาที่ยังดินแดนเหล่านั้น นอกจากนี้ ยังมีตำนานที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถาน โบราณวัตถุในพุทธศาสนา และดินแดนอื่นที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอีกมากมาย ตำนานในช่วงแรกนี้ไม่กล่าวเน้นถึงศักราชที่แน่นอน สืบต่อมาจนถึงระยะเวลาที่ล้านนาเกิดเป็นรัฐต่าง ๆ ที่มีการปกครองตนเองโดยอิสระเกิดขึ้น จึงเริ่มมีการกล่าวถึงลำดับกษัตริย์ มีการอ้างอิงถึงศักราชเอาไว้อย่างน่าเชื่อถือ แต่เนื่องจากไม่ปรากฏหลักฐานทางวัตถุและโบราณสถานที่จะนำมาช่วยสนับสนุนมากนัก จึงทำให้ประวัติศาสตร์ถือเป็นเรื่องค่อนข้างเลือนลอย ไม่มีเหตุผลพอที่จะเชื่อถือได้

พรสวรรค์ อัมรานนท์. (๒๕๒๖). *ตำนานเชียงใหม่ : การศึกษาเชิงวิจารณ์. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.*

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว ได้สรุปลักษณะโดยทั่วไปของตำนานล้านนาไว้ดังนี้

1. ตำนานโดยทั่วไปไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง และไม่ทราบว่าจะแต่งขึ้นเมื่อใด แม้ว่าตำนานจะมีความสำคัญต่อการศึกษาค้นคว้าวิชาประวัติศาสตร์ไทยยุคโบราณสมัยเริ่มอพยพเข้ามาสู่สุวรรณภูมิก็ตาม แต่การเขียนตำนานตามแนวทางประวัติศาสตร์สมัยใหม่ยังไม่ปรากฏขึ้น คนไทยเพิ่งตื่นตัวหันมาศึกษาวิชาประวัติศาสตร์เมื่อสมัยรัตนโกสินทร์นี้เอง นับว่าเป็นระยะเวลาที่สั้นมาก เมื่อเทียบกับวิวัฒนาการของชาติไทยมาแต่อดีต ตำนานเป็นเอกสารโบราณประเภทหนึ่งที่ส่วนใหญ่ไม่ระบุชื่อผู้แต่งและสมัยหรือศักราชที่แต่ง ตำนานบางเรื่องอาจจะระบุศักราชในเรื่องไว้ แต่ก็มักจะเขียนศักราชแบบเก่า ซึ่งต้องนำมาคำนวณเทียบกับศักราชปัจจุบัน ลักษณะเช่นนี้ทำให้คุณค่าของตำนานในแง่ประวัติศาสตร์ลดน้อยลง และไม่อาจคาดคะเนได้แน่ชัดว่าเป็นเรื่องราวเกิดขึ้นในยุคสมัยใด

2. ตำนานเกือบทุกเรื่องจะมีแนวเขียนที่สัมพันธ์กับพุทธศาสนา โดยจะเขียนเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าและศาสนาของพระองค์ ซึ่งถ้าเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติแล้ว ตำนานมักจะกล่าวถึงเรื่องราวเหตุการณ์ในประเทศอินเดียเป็นส่วนใหญ่ ดูประหนึ่งว่าผู้แต่งจะรู้เรื่องความเป็นไปของประวัติพุทธศาสนาอย่างดี อันเป็นลักษณะการเขียนตำนานที่เขียนโดยพระภิกษุสงฆ์ เมื่อเรื่องราวในตำนานกล่าวมาถึงพุทธศาสนาเข้ามาในประเทศไทยแล้ว ประวัติศาสตร์ชาติไทยที่แท้จริงก็เริ่มขึ้นด้วย ตำนานจะกล่าวถึงเรื่องราวของบุคคล เช่น กษัตริย์และสถานที่ต่าง ๆ ตลอดจนเหตุการณ์บ้านเมืองในสมัยนั้น อันเกี่ยวข้องกับกิจการทางศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งตำนานพระธาตุจะเน้นเรื่องพุทธศาสนามาก อาจกล่าวได้ว่า วิถีทางประวัติศาสตร์ของล้านนาไทยและไทยโบราณ จะเกิดขึ้นภายใต้อิทธิพลของพุทธศาสนาเพียงอย่างเดียว หรือเป็นแนวทางเดียวกับพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์สมัยนี้จึงมีเรื่องราวของเชื้อชาติ แต่เป็นประวัติศาสตร์ที่เป็นส่วนหนึ่งของพุทธศาสนา

3. มีพุทธทำนายปรากฏในตำนานเกือบทุกฉบับ โดยเฉพาะตำนานพระธาตุจะพบมากกว่าตำนานประเภทอื่นเพื่อให้เกิดศรัทธา เนื่องจากพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้มีความรู้ดีในเกือบทุกสาขาวิชา ดังนั้น การจดบันทึกรวมทั้งตำนานต่าง ๆ จึงเขียนขึ้นโดยพระภิกษุสงฆ์แทบทั้งสิ้น ประกอบกับคนสมัยโบราณยังขาดความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพภูมิศาสตร์หรือภูมิประเทศในบ้านเมืองของตนและดินแดนรอบข้าง กล่าวคือผู้คนในสมัยนั้นไม่สามารถกำหนดเขตแดนบ้านเมืองของตนได้ จึงทำให้คนทั่วไปและผู้เขียนตำนานนำเอาดินแดนล้านนาไทยไปเกี่ยวข้องกับลัทธิขงจื๊ออย่างใกล้ชิด โดยคิดว่าบ้านเมืองของตนเป็นส่วนหนึ่งที่ติดต่อกับชมพูทวีป และเชื่อว่าพระพุทธองค์ได้เสด็จมาประกาศศาสนาในล้านนาไทยด้วยในสมัยพุทธกาล ดินแดนใดที่เขาเชื่อว่าพระพุทธเจ้าได้เสด็จมาถึง เขาจะเขียนไว้ในตำนานว่า พระพุทธองค์ได้กล่าวคำทำนายไว้

ว่า ดินแดนนี้ต่อไปภายหน้าจะกลายเป็นบ้านใหญ่เมืองใหญ่ และจะเป็นที่ที่พระพุทธศาสนาจะ มาประดิษฐานอยู่ ซึ่งคำทำนายเช่นนี้ ทำให้สันนิษฐานได้อีกประเด็นหนึ่งว่า ผู้เขียนตำนานอาจ จะต้องการอธิบายถึงประวัติและความเป็นมาของบ้านเมืองตนเอง เพื่อให้เกิดความรักและภูมิใจ บ้านเมืองของตน จึงกล่าวไว้ว่าพระพุทธองค์ได้เคยเสด็จมาถึงเมืองนี้แล้ว เพราะประชาชนอาจจะ เลื่อมใสในพุทธศาสนามากในสมัยนั้น ดังนั้น ตำนานจึงมีทั้งพุทธทำนายและคำอธิบายประวัติ บ้านเมืองในล้านนาไทยด้วย

4. ตำนานจะมีบทเริ่มต้นหรือบทนำเหมือนกันเกือบทุกเรื่อง โดยตำนานจะเริ่มด้วยการ กล่าววรมัสการหรือบทไหว้ครู คำวรมัสการส่วนใหญ่จะเขียนด้วยภาษาบาลีแล้วมีคำแปลต่อท้ายคำ บาลี คำกล่าววรมัสการจะกล่าววรมัสการคุณพระศรีรัตนตรัย คุณบิดามารดา ครูบาอาจารย์ แล้ว จะดำเนินเรื่องตามตำนาน ถ้าตำนานไม่ได้เริ่มต้นด้วยคำวรมัสการแล้ว ตำนานก็จะเริ่มต้นด้วย กาลเวลาก่อนสมัยพระพุทธกาลเป็นระยะกาลปีหรือสองไชย และลำดับเรื่องเรื่อยมาจนถึงสมัย พุทธกาล แล้วจึงจะกล่าวถึงเรื่องในตำนานต่อไป การเริ่มต้นดังกล่าวนี้เป็นลักษณะการบันทึก เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความสืบเนื่องทางเวลาในพุทธศาสนาเป็นหลัก ส่วนใหญ่ตำนาน ที่เริ่มต้นด้วยปฐมกาลปีนี้มีมักเป็นตำนานทั่วไป หรือตำนานบ้านเมืองที่ไม่ใช่ตำนานเกี่ยวกับพุทธ ศาสนาหรือตำนานพระธาตุ

อนึ่ง ด้วยตำนานเป็นประวัติพุทธศาสนาและเขียนขึ้นโดยพระสงฆ์เป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น ภาษาที่ใช้เขียนในตำนานจึงนิยมเขียนด้วยภาษาบาลีโดยใช้อักษรไทยยวนเป็นหลัก การ เขียนชื่อสถานที่ บ้านเมืองต่าง ๆ มักจะยืมชื่อเมืองในประเทศอินเดียมาเรียกแทนแคว้นหรือเมือง ในล้านนาไทย กษัตริย์ราชวงศ์ต่าง ๆ ในตำนานจะเกี่ยวข้องกับลัทธิพราหมณ์ ศาสนาพราหมณ์ และลัทธิของ พระพุทธเจ้า ซึ่งลักษณะเช่นนี้บางครั้งทำให้ผู้อ่านตำนานเข้าใจสับสนและยุ่งยากในการศึกษา และเข้าใจตำนานมาก เช่น เมืองแสนหวี ตำนานต่าง ๆ เรียกว่า โกสลมพิย เมืองลพบุรี ตำนาน เรียกว่า ละโวรัฐ ฯลฯ เป็นต้น

๕. เรื่องราวในตำนานจะมีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ (Super-Natural) อยู่ทั่วไป เพื่อแสดง ความศักดิ์สิทธิ์ เพื่อให้ผู้อ่านตำนานเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในเรื่องราวหรือสถานที่นั้น ๆ เช่น ตำนานพระธาตุดอยสุเทพ เล่าว่า พระบรมสารีริกธาตุที่จะนำไปประดิษฐานที่พระธาตุดอยสุเทพ ได้แสดงปาฏิหาริย์แปลงรัศมี และแบ่งออกเป็นสองส่วนให้ปรากฏแก่สายตาพระสุมนเถระและ พระเจ้ากือนา ตำนานสิงหนวัติกุมาร เล่าว่า เมืองโยนกเชียงแสนเลื่อมลงจนกลายเป็นเมืองร้าง ไปนั้น เพราะชาวเมืองได้จับปลาตะเพียนเผือกในลำน้ำโขงมาฆ่า แล้วแจกจ่ายให้ชาวเมืองทุกคน เพราะเป็นปลาขนาดใหญ่ เมื่อรับประทานแล้วในเวลากลางคืนได้เกิดฝนตกฟ้าคะนอง แผ่นดิน ไหว เมืองโยนกเชียงแสนค่อยถล่มลงท่ามกลางฟ้าฝนคะนอง และแปรสภาพเป็นหนองน้ำไปใน

ที่สุด เป็นต้น ซึ่งบางครั้งการจดบันทึกในตำนาน ทำให้ผู้อ่านในสมัยปัจจุบันเห็นว่าตำนานนั้น
เชื่อถือไม่ได้ และเป็นเหตุให้คุณค่าของตำนานในสายตานักวิชาการปัจจุบันตกต่ำลงไป

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. (2525). *ตำนานไทยศึกษา. เอกสารประกอบการเรียน ภาควิชาประวัติศาสตร์วิทยาลัยครูเชียงใหม่.*

เรื่องที่ 2 การวิเคราะห์ตำนาน

(150 นาที)

สาระสำคัญ

ตำนานสะท้อนให้เห็นการประพฤติปฏิบัติของคนในอดีตอันเป็นแบบฉบับให้คนในสมัยต่อมา การวิเคราะห์ตำนานจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจความคิดและวิถีชีวิตของคนในอดีต สามารถอธิบายสังคมในอดีตให้ปัจจุบันได้รับรู้ ตลอดจนนำแนวทางการประพฤติปฏิบัติที่ดีและไม่ดีมาเป็นตัวอย่างในการดำเนินชีวิตหรือเป็นอุทาหรณ์เตือนใจ เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตคือการดำรงชีวิตอย่างมีแบบแผน และพัฒนาตนเองให้เหมาะสมตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม

จุดประสงค์การเรียนรู้

เพื่อให้นักเรียนสามารถ

1. ค้นคว้า รวบรวม วิเคราะห์ และนำเสนอข้อมูลที่ปรากฏในตำนาน
2. เลือกและประยุกต์ภูมิปัญญาที่ปรากฏในตำนาน และวางแผนการปฏิบัติเพื่อพัฒนา

คุณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสม

กิจกรรมการเรียนการสอน

ขั้นที่ 1 ขั้นสำรวจ : การสร้างความตระหนัก

-นำเสนอปัญหาหรือกำหนดหัวข้อศึกษา

1. นักเรียนสังเกตรูปภาพธรรมชาติที่ครูนำมาให้ดู และตั้งคำถามดังนี้

-นักเรียนเห็นภาพธรรมชาติอะไรบ้าง

-นักเรียนคิดว่ามนุษย์ได้รับประโยชน์จากธรรมชาติอย่างไร

2. นักเรียนอภิปรายเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นที่นักเรียนอาศัยอยู่ โดยครูตั้ง

คำถามนำ ดังนี้

-นักเรียนคิดว่าสภาพแวดล้อมในชุมชนที่นักเรียนอาศัยอยู่เป็นอย่างไร

-นักเรียนมองเห็นว่ามีอะไรเกิดขึ้นกับสภาพแวดล้อมในชุมชนของนักเรียนบ้าง แล้ว
สิ่งที่เกิดขึ้นมีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของนักเรียน ของคนในชุมชน อย่างไร

-นักเรียนคิดว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันจะส่งผลกระทบต่อสภาพในอนาคตอย่างไร
และผลนั้นจะสร้างปัญหาต่อเนื้ออะไรอีกบ้าง

ขั้นที่ 2 ขั้นสร้างแนวคิด : การสร้างความรู้ความเข้าใจ

-รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

3. ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายหาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น และวิธีการแก้ปัญหา โดยตั้งคำถามดังนี้

-นักเรียนคิดว่าอะไรเป็นสาเหตุที่แท้จริงของปัญหา

-ถ้าจะแก้ไขปัญหา นักเรียนจะสามารถทำได้อย่างไร

4. นักเรียนร่วมกันวิเคราะห์สภาพปัญหา และการปฏิบัติต่อสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น โดยครูถามนำว่า

-จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น นักเรียนคิดว่าสาเหตุที่แท้จริงเป็นเพราะมนุษย์ในปัจจุบัน ไม่สามารถดำรงชีวิตสอดคล้องกับธรรมชาติใช่หรือไม่

-นักเรียนคิดว่าคนในสมัยก่อนมีปัญหาเกี่ยวกับการดำรงชีวิตอยู่ในธรรมชาติหรือไม่ อย่างไร พวกเขาใช้ชีวิตดำรงชีวิตอย่างไรที่แสดงให้เห็นว่าได้ใช้ชีวิตสอดคล้องกับธรรมชาติ

-นักเรียนคิดว่าการประกอบพิธีกรรมต่อธรรมชาติเป็นการแสดงออกอย่างหนึ่งถึงการใช้ชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติใช่หรือไม่ การปฏิบัติดังกล่าวส่งผลต่อจิตใจของผู้กระทำหรือไม่ อย่างไร

ขั้นที่ 3 ขั้นสืบค้นหาความรู้ : การสร้างค่านิยม

-สรุปข้อมูล

5. นักเรียนแต่ละกลุ่มเลือกศึกษาด้านในท้องถิ่นของตน กลุ่มละ 1 เรื่อง โดยศึกษาตามประเด็นต่อไปนี้

5.1 การเลือกทำเลที่ตั้งถิ่นฐาน

5.2 การวางผังเมือง

5.3 การสร้างความมั่นคงแก่เมือง

5.4 การเลื่อมและการสลายตัวของเมือง

และครูตั้งคำถามนำดังนี้

-ในตำนานที่นักเรียนนำมาศึกษา นักเรียนมองเห็นวิถีการดำรงชีวิตของมนุษย์ที่สัมพันธ์กับธรรมชาติอะไรบ้าง ในแต่ละประเด็นที่กำหนด

-นักเรียนคิดว่ามนุษย์มองธรรมชาติว่าเป็นอย่างไร อะไรที่กำหนดความคิดความเชื่อของมนุษย์ให้เป็นเช่นนั้น และเลือกปฏิบัติต่อธรรมชาติอย่างนั้น

-นอกเหนือจากธรรมชาติ นักเรียนมองเห็นว่ามีปัจจัยใดที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์อีกบ้าง

แล้วให้ตัวแทนกลุ่มนำเสนอผลการอภิปราย

6. นักเรียนร่วมกันเชื่อมโยงและสรุปความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติ และสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยนำคำตอบที่ได้จากการถามของครูในข้อ 5 มาเรียบเรียงใหม่

7. ครูอธิบายเพิ่มเติมให้มองเห็นพฤติกรรมของคนซึ่งมาอยู่รวมกันเป็นสังคมที่มีระเบียบแบบแผนว่าแนวความคิดความเชื่อทางศาสนาสามารถกำหนดคนให้ดำรงอยู่ในคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรม เพื่อสนองความต้องการในการอยู่ร่วมกันให้เป็นไปโดยความเรียบร้อยได้

8. นักเรียนร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับวิธีการดำรงชีวิตของคนในปัจจุบัน ครูตั้งคำถามดังนี้

-นักเรียนคิดว่าการดำเนินชีวิตของคนในปัจจุบันเป็นอย่างไร มีความแตกต่างจากอดีตที่ปรากฏในตำนานมากน้อยเพียงใด

-นักเรียนคิดว่าความดีงามตามทัศนะของคนในอดีตกับปัจจุบันแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร อะไรคือมาตรฐานในการตัดสินความดีงามนั้นและมีอิทธิพลต่อการกำหนดแนวทางในการดำเนินชีวิตของคนในอดีตกับปัจจุบันให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน

-เมื่อความดีงามตั้งอยู่บนพื้นฐานของพุทธศาสนา นักเรียนคิดว่าวิถีชีวิตใดในอดีตที่เป็นความดีงามสมควรอนุรักษ์ไว้ และวิถีชีวิตใดในอดีตที่ต้องเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพของสังคมปัจจุบัน

-นักเรียนคิดว่ามีคุณธรรมและจริยธรรมใดที่ควรปลูกฝังให้แก่สมาชิกในสังคมยึดถือปฏิบัติเป็นอย่างยิ่งในปัจจุบัน และหากปฏิบัติแล้วจะได้รับผลจากการกระทำอย่างไร

9. นักเรียนแต่ละกลุ่มเลือกวางแผนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านใดด้านหนึ่ง แล้วปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ พร้อมกับประเมินและรายงานผลการปฏิบัติงาน โดยเขียนเป็นรายงานรูปเล่ม ครูใช้คำถามนำดังนี้

-นักเรียนทราบหรือไม่ว่า บุคคลที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต เขามีการประพฤติปฏิบัติอย่างไร

-นักเรียนคิดว่าความสำเร็จนี้เกิดขึ้นจากการที่เขารู้จักตนเอง รู้จักการวางแผนเพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงชีวิตของตนให้อยู่ในแบบแผนที่ดีงาม และเหมาะสมกับสภาพสังคมใช่หรือไม่

-นักเรียนคิดว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิตคืออะไร และมีความสำคัญอย่างไร

-ในกลุ่มของตน นักเรียนคิดว่าการประพฤติปฏิบัติใดที่เป็นข้อบกพร่องจำเป็นต้องปรับปรุงร่วมกัน หรือการประพฤติปฏิบัติใดที่ดีอยู่แล้วและควรส่งเสริมให้ดียิ่งขึ้นไป อันจะเป็นการพัฒนาชีวิตให้มีคุณภาพ

สื่อการเรียนการสอน

การใช้คำถามถาม-ตอบของครู

การประเมินผล

1. สังเกตพฤติกรรมการร่วมมือในการตอบคำถามและการทำงานกลุ่ม
2. สังเกตการสรุปประเด็นอภิปราย
3. ประเมินจากรายงานผลการปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

เรื่องที่ 3 การอนุรักษ์และเผยแพร่ตำนาน

(๑๐๐ นาที)

สาระสำคัญ

การอนุรักษ์ตำนานนอกจากกระทำได้โดยการเก็บรักษาดำเนินไม่ให้สูญหายไปแล้ว ยังหมายรวมถึงการพยายามทำความเข้าใจความคิดที่ปรากฏในตำนาน การเลือกวิถีการดำรงชีวิตที่ดีในตำนานมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตประจำวัน การส่งเสริมให้เห็นคุณค่าด้วยการเผยแพร่ตำนานในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การเล่าเผยแพร่ การแสดง การจัดนิทรรศการ การเขียนบทความ เป็นต้น อันจะเป็นการสืบทอดตำนานให้ดำรงอยู่ในสังคม

จุดประสงค์การเรียนรู้

นักเรียนสามารถเลือกวิธีการและจัดกิจกรรมในการอนุรักษ์และเผยแพร่ตำนานได้

กิจกรรมการเรียนรู้

ขั้นที่ 1 ขั้นสำรวจ : ทักษะกระบวนการ

-นำเสนอปัญหาหรือกำหนดหัวข้อศึกษา

1. นักเรียนร่วมกันทบทวนความสำคัญของตำนาน แล้วอภิปรายถึงปัญหาและความจำเป็นในการอนุรักษ์ตำนาน โดยครูตั้งคำถาม ดังนี้

- จากการศึกษาตำนานที่ผ่านมา นักเรียนพอสรุปได้หรือไม่ว่าอะไรคือความน่าสนใจ และเป็นลักษณะเฉพาะที่ทำให้ตำนานมีความแตกต่างจากงานบันเทิงอื่น ๆ ทั่วไป
- นักเรียนคิดว่าอะไรเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดของตำนาน
- การจะเข้าใจวิถีชีวิต ความคิดความเชื่อ และค่านิยมของคนในปัจจุบัน นักเรียนคิดว่าการศึกษาเรียนรู้จากเรื่องราวในอดีตก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจชีวิตในปัจจุบันหรือไม่ อย่างไร
- นักเรียนคิดว่าหากเราไม่มีแหล่งข้อมูลที่จะศึกษาเรื่องราวในอดีต จะมีผลอย่างไรตามมา
- จากคำถามที่ผ่านมา เมื่อนำมาประกอบกัน นักเรียนอธิบายได้หรือไม่ว่าตำนานมีความสำคัญอย่างไร
- นักเรียนคิดว่าอะไรจะเป็นปัญหาในการศึกษาดำเนิน และจะมีผลอย่างไรต่อดำเนินในฐานะเป็นเอกสารบันทึกเรื่องราว

2. นักเรียนแบ่งเป็น 4 กลุ่ม แต่ละกลุ่มร่วมกันอภิปรายว่ามีวิธีใดบ้างที่จะรักษาและเผยแพร่ตำนาน

ขั้นที่ 2 ขั้นสร้างแนวคิด : ทักษะกระบวนการ

-รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

3. นักเรียนร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับวิธีการอนุรักษ์และเผยแพร่ตำนาน ครูตั้งคำถามดังนี้

- จากความสำคัญและปัญหาในการศึกษาด้านานที่เกิดขึ้น นักเรียนคิดว่ามีวิธีการใดบ้างที่จะทำให้ตำนานได้รับความสนใจ ดำรงอยู่ และมีบทบาทในสังคมสืบไป
- นักเรียนเห็นด้วยหรือไม่ว่าการบันทึกตำนานเป็นลายลักษณ์อักษร นอกจากเป็นการป้องกันไม่ให้สูญหาย ยังรักษาเรื่องราวในตำนานได้อย่างครบถ้วน
- นักเรียนคิดว่าการเล่าตำนานเป็นวิธีหนึ่งที่จะรักษาด้านานไว้หรือไม่ แต่การที่ตำนานเรื่องเดียวกัน และมีผู้เล่าหลายคน ทำให้ตำนานมีเรื่องย่อยแตกต่างกันตามผู้เล่าแต่ละคน ลักษณะดังกล่าวถือเป็นการอนุรักษ์ตำนานได้หรือไม่

4. นักเรียนช่วยกันยกตัวอย่างวิธีการอนุรักษ์และเผยแพร่ตำนานอื่น ๆ และเลือกวิธีการที่เหมาะสมมากที่สุดมา 2 วิธี โดยคำนึงถึงข้อจำกัด ความเหมาะสม และกาลเทศะ ครูตั้งคำถามดังนี้

- ทำไมนักเรียนเลือกหรือไม่เลือกการจัดกิจกรรมอนุรักษ์และเผยแพร่ตำนานวิธีนี้
- นักเรียนคิดว่าวิธีการนี้มีข้อจำกัดอย่างไร หากตัดสินใจเลือกวิธีการนี้แล้วมีปัญหาเกิดขึ้น นักเรียนสามารถแก้ปัญหาได้หรือไม่

ขั้นที่ 3 ขั้นสืบค้นหาความรู้ : ทักษะกระบวนการ

-สรุปข้อมูล

4. นักเรียนแต่ละกลุ่มเลือกวิธีการจัดกิจกรรมของกลุ่มตน และลงมือปฏิบัติตามแผนการปฏิบัติงานการอนุรักษ์และเผยแพร่ตำนาน โดยระบุนรายละเอียดเกี่ยวกับการดำเนินงานทั้งหมด ตั้งแต่ศึกษาข้อมูลขั้นพื้นฐาน วัตถุประสงค์ ขั้นตอนการปฏิบัติงาน ระยะเวลาการทำงาน ประเมินและรายงานผลการปฏิบัติงาน

สื่อการเรียนการสอน

การใช้คำถาม-ถามตอบของครู

การประเมินผล

1. สังเกตพฤติกรรมความร่วมมือในการทำงานกลุ่ม
2. ประเมินจากการจัดกิจกรรมและการรายงานผลการปฏิบัติงานเพื่อการอนุรักษ์และเผยแพร่ตำนาน